

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародного менеджменту**

галузь знань	<u>07 «Управління та адміністрування»</u>
спеціальність	<u>076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»</u>
спеціалізація	<u>«Міжнародний бізнес»</u>

Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес»

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: *«Позиціонування України в глобальній економічній системі: поточний стан в умовах повномасштабної військової агресії та перспективні сценарії майбутнього соціально-економічного відновлення»*

студентки :

Коломієць Олени Русланівни

Науковий керівник : к.е.н., доцент

Рябець Н. М. _____
(підпис)

**Кваліфікаційна магістерська робота допущена до захисту в
Екзаменаційній комісії з атестації здобувачів вищої освіти**

Завідувач кафедри к.е.н., доцент Бурмака М.О. _____

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	6
1.1. Глобальна економічна система: економічна природа та етапи становлення.....	6
1.2. Національна держава як суб'єкт глобальної економіки.....	17
1.3. Система індикаторів поточного стану та тенденцій розвитку держав в умовах глобалізації.....	26
РОЗДІЛ 2. УКРАЇНА В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ: ДОВОЄННА РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПОТОЧНИЙ СТАН.....	31
2.1. Кількісно-якісний аналіз динаміки основних макроекономічних індикаторів розвитку України: до та під час війни.....	31
2.2. Компаративний аналіз позицій України в системі провідних індексів та рейтингів.....	43
2.3. Вплив військової агресії проти України на вектор та динаміку розвитку глобальної економічної системи.....	52
РОЗДІЛ 3. ПОТЕНЦІЙНІ СЦЕНАРІЇ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	59
3.1. Зміст та складові плану майбутнього відновлення України: особливості його реалізації у порівнянні із повоєнним відновленням інших країн.....	59
3.2. Участь та роль міжнародних партнерів у забезпеченні відновлення та розвитку України.....	74
3.3. Формування бренду країни як невід'ємна складова забезпечення післявоєнного соціально-економічного відродження країни: особливості та основні інструменти.....	77
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	105

ВСТУП

Формування глобальної економічної системи супроводжується трансформацією форм і методів конкуренції між усіма її суб'єктами, насамперед національними економіками. Безпрецедентна міжнародна мобільність факторів виробництва та міжкультурна уніфікація спричинює ескалацію конкурентної боротьби як за матеріальні і нематеріальні ресурси, так і за умови ведення бізнесу, інвестування, життєдіяльності соціуму, відпочинку, сталого і безпечного розвитку. Нові науково-технологічні, економічні, соціально-екологічні виклики потребують від країн належного їхнього позиціонування на світовій економічній та політичній аренах, а також цілеспрямованого просування своїх активів на глобальних ринках товарів, послуг, фінансів, інвестицій та інновацій, формування внутрішнього і зовнішнього позитивного іміджу та конкурентного національного бренду.

Створення якісних умов для розвитку національної бренд-ідентичності є вкрай актуальним і для України в контексті задекларованих нею її євро інтеграційних й загальноцивілізаційних пріоритетів розвитку зважаючи на вкрай складну соціально-економічну і геополітичну ситуації, активну антиукраїнську мас-медійну пропаганду та інформаційну війну, зокрема особливо в сучасних умовах повномасштабної війни.

Проблемам функціонування національних економік у глобальній економічній системі, особливостям формування системи національних інтересів, управління міжнародною конкурентоспроможністю присвячено фундаментальні праці зарубіжних та українських учених-економістів, серед числа яких Л. Антонюк, О. Білоруса, Т. Кальченка, Ю. Козака, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, О. Мозгового, Є. Панченка, М. Портера, А. Поручника, К. Прахалада, О. Рогача, Л. Руденко-Сударевої, С. Сіденко, Дж. Сороса, Дж. Стігліца, Я. Столярчук, Дж. Томпсона, А. Філіпенка, Г. Хамела, О. Швиданенка, В. Шевчука, В. Чалої, О. Якубовського та інших.

Актуальні питання національного брендингу та міжнародного маркетингу територій у своїх працях досліджують К. Асплунд, С. Анхольт, І. Бураківський, Т. Завгородня, Дж. Йохансен, М. Кавартзис, Ф. Котлер, Ж. Крістенсен, Дж.

Лайфельд, М. Майланен, В. Мірошніченко, А. Панкрухін, К. Райерсон, Д. Райесто, А. Старостіна, Г. Сзонді, Д. Траут, Д. Хайде, М. Хан, Г. Ханкінсон, Т. Циганкова, Р. Шулер, Л. Шульгіна та інші.

Метою запропонованого дипломного **дослідження** є аналіз поточного стану та ідентифікація особливостей розвитку глобальної економічної системи, а також перспектив позиціонування України в ній за сучасних умов.

Задля забезпечення досягнення окресленої мети вирішення потребують наступні **завдання**:

- вивчити економічну природу та ідентифікувати етапи становлення глобальної економічної системи;
- дослідити дефініцію «національна держава» як суб'єкт глобальної економіки;
- провести комплексний аналіз системи індикаторів поточного стану та тенденцій розвитку держав в умовах глобалізації;
- реалізувати кількісно-якісний аналіз динаміки основних макроекономічних індикаторів розвитку України: до та під час війни;
- здійснити компаративний аналіз позицій України в системі провідних міжнародних індексів та рейтингів;
- дослідити вплив повномасштабної військової агресії проти України на вектор та динаміку розвитку глобальної економічної системи;
- вивчити зміст та компоненти плану майбутнього відновлення України, а також особливостей його реалізації у порівнянні із повоєнним відновленням інших країн;
- ідентифікувати участь та ролі міжнародних партнерів у забезпеченні післявоєнного відновлення та розвитку України;
- вивчити особливості та основні інструменти формування бренду країни як невід'ємної складової забезпечення післявоєнного соціально-економічного відродження країни;
- запропонувати потенційний сценарій формування національного бренду України як складової забезпечення збалансованого післявоєнного розвитку.

Відповідно **об'єктом дослідження** виступає глобальна економічна система.

Предмет дослідження становить місце України в глобальній економічній системі та ймовірні сценарії її післявоєнного відновлення.

Методологічною основою дослідження є сукупність як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання, емпіричного і теоретичного рівнів дослідження, які застосовувались на різних етапах, а саме: методи індукції, дедукції, абстрагування, узагальнення, аналізу і синтезу історичний метод, логіко-структурний аналіз, програмно-цільовий метод – у процесі аналізу змісту та складових плану майбутнього відновлення України, а також особливостей його реалізації у порівнянні із повоєнним відновленням інших країн; формально-правовий метод – при аналізі підходів до трактування поняття «національна держава» як суб'єкт глобальної економіки; статистичний та структурно-функціональний методи – при аналізі системи індикаторів поточного стану та тенденцій розвитку держав в умовах глобалізації, а також проведенні кількісно-якісного аналізу динаміки основних макроекономічних індикаторів розвитку України до та під час війни та компаративного аналізу позицій України в системі провідних індексів та рейтингів; метод комплексного аналізу та узагальнення – у процесі вивчення особливостей та основних інструментів формування бренду країни як невід'ємної складової забезпечення післявоєнного соціально-економічного відродження країни

В якості **інформаційної бази** використані законодавчі акти, статистичні матеріали міжнародних організацій, державних, регіональних статистичних довідників; інформаційні бюлетені, монографічні видання вітчизняних і зарубіжних дослідників; звіти міжнародних компаній; матеріали міжнародних конференцій, інформація мережі Інтернет.

Запропоноване дипломне дослідження має логічну структуру та містить вступ, три розділи та висновки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1. Глобальна економічна система: економічна природа та етапи становлення

Сутнісною рисою теперішнього світогосподарського розвитку виступає глобалізація. Глобалізацію як явище, яке стрімко інтегрувалося у суспільне життя наприкінці минулого, ХХ ст. та поширило свій вплив майже на всі сфери його життєдіяльності, можна беззаперечно вважати феноменом новітнім та таким, що є «старим як світ». Про це засвідчує етимологія самого поняття. Глобалізація – це здебільшого кумулятивний процес, що базується на змінах у способах накопичення та їхніх функціональних зв'язках. Здатність виробляти та розподіляти залишаються основними векторами економічного розвитку.

Варто зазначити, що не існує єдиної точки зору як щодо сутності процесу глобалізації, так і його наслідків і впливу. Витоки безпосередньо термінів «глобалізація», «глобалізм» зустрічаються не лише у сучасній англійській інтерпретації «globa» (всезагальний), а й у значно давнішій латинській «Globus terrae» (Земна куля). Варто зазначити, що об'єднання цих обох понять надає можливість охарактеризувати зміст та окреслити просторові межі процесу, що підпадають під безпосередній опис самого терміну «глобалізація».

«Глобалізація» (від фр. global – планетарний, всеосяжний) – всеохоплюючий процес перетворення світового співтовариства на відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансових, економічних, суспільно й політичних, соціально-культурних взаємних як зв'язків, так і залежностей. Поняття «глобалізація» було впроваджено в науковий обіг у 80-ті роки ХХ ст. як своєрідне відображення фундаментальних і глибинних трансформацій сучасної світової економіки, спричинених динамізацією та посиленням сили дії загальноцивілізаційних законів й закономірностей, які поширюються на усі сфери

суспільного життя та забезпечують становлення постіндустріальної світової цивілізації.

Енциклопедичний словник із глобалістики надає наступне визначення глобалізації: «Глобалізація – це процес універсалізації, встановлення єдиних в масштабах всієї планети Земля структур, взаємозв'язків та відносин у різноманітних сферах життя та діяльності суспільства. Феномен глобалізації, який сприймається в якості об'єктивної і незворотної реальності, заявляє про себе замкненістю глобального простору, єдиною світогосподарською системою, спільними екологічними викликами та загрозами і глобальними комунікаційними мережами тощо.

Відповідно до визначення авторства Д. Г. Лук'яненка: «у широкому розумінні глобалізацію варто трактувати як процес, який виводить міжнародну економіку на якісно вищий рівень розвитку разом із системною інтернаціоналізацією не лише умов, а й сфер людської життєдіяльності. Він включає в себе політичні, економічні, соціальні, екологічні і науково-технологічні та інші компоненти».

Отже процес глобалізації містить як об'єктивні, так і суб'єктивні соціально-економічні фактори (науково-технічний прогрес, індустріалізація, розширення міжнародних сфер руху капіталів, процес інтернаціоналізації економіки, міжнародні корпоративні структури та компанії тощо), а також соціально-економічні механізми здійснення свідомого впливу (теоретико-методологічні засади та концепції розвитку глобальної економіки та національних економік держав, регіонів тощо). Беззаперечним є той факт, що глобалізація є надскладним і багатовимірним процесом, в рамках якого розрізняють технологічну (техноглобалізм), економічну, геополітичну, соціокультурну та інші невід'ємні компоненти. Глобалізація економіки виступає домінантною складовою самого процесу глобалізації, закономірний тренд щодо інтеграції світової господарської системи до єдиного економічного простору (рис. 1.1).

Рисунок 1.1. Глобалізація економіки як процес трансформації від світової до глобальної господарської системи

Глобалізація економіки являє собою процес системного перетворення світового господарства, що корелює із якісними трансформаціями традиційних форматів міжнародних економічних відносин, які набувають загальнопланетарного масштабу. На погляд відомого дослідника М. Кастельса, глобалізація економіки – це процес «поєднання найважливіших секторів національних економічних систем держав у цілісну систему, яка у своїй цілісності функціонує у режимі реального часу».

Дефініція «глобальна економічна система» виступає своєрідним результатом трансформації, змістовного розвитку поняття «світова економіка». Тобто глобальна економічна система формується в ході процесу трансформації існуючої світової економіки, а механізмом даної трансформації виступає безпосередньо глобалізація.

Доволі часто та цілком логічно співвідношення дефініцій «глобальна економіка» та «глобалізація» окреслюється як співвідношення мети та процесу досягнення даної мети.

Таким чином, глобалізація може бути ідентифікована як процес, динамічний перебіг якого призводить до формування глобальної економіки. До того ж варто мати на увазі і той беззаперечний факт, що глобалізація охоплює не лише виключно економіку, а й практично всі, без винятку, сфери людського життя. Глобалізація економіки може бути інтерпретована як новітній, комплексний, багатогранний й багаторівневий процес закономірних якісних трансформацій світової економіки, що реалізуються на основі усупільнення виробничого процесу й поглиблення інтеграційних процесів, що стало можливим завдяки безпрецедентному зростанню і динамізації міжнародних переміщень товарів, сервісів, капіталу, масштабному розвитку новітніх інформаційних технологій, побудові глобальних телекомунікаційних мереж тощо.

Глобальна економічна система є закономірним результатом глобалізації економіки та формування єдиного у планетарних масштабах господарського організму, в той час як світова економіка – це закономірний результат процесу інтернаціоналізації економіки та формування сукупності національних економік, що перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Глобальна економіка – якісно новітній етап розвитку світової економіки, яка поступово трансформується у цілісний глобальний організм, утворення якого обумовила гігантська виробничо-збутова, глобальна фінансова та планетарна інформаційна мережі (рис 1.2).

Рисунок 1.2. Функціональні блоки глобальної економічної системи

Глобальна економічна система – наддержавна, поза впливу держави економіка, яка базується на нівелювання національних кордонів (лібералізації транскордонних операцій із товарами, трудовими ресурсами та капіталом) та починає формувати власні (наддержавні) інструменти та механізми, зокрема валютний механізм (частково протистоїть та в той же час співпрацює із національними механізмами, що залежить від фінансово-економічної політики, яку реалізують окремі держави).

Формування та становлення глобальної економічної системи є стадійним процесом, кожному з етапів якого властиві певна специфіка та закономірності. З початку сучасної ери в XVI столітті можна виділити чотири основні фази, що призвели до становлення та подальшого розвитку глобальної економіки:

1. Епоха меркантилізму (1500-1780 рр.) і створення перших трансокеанських торговельних шляхів призвели до значного розширення гегемонії Європи через встановлення колоніальних імперій (таких як Іспанська та Португальська імперії) та їхню основну меркантилістську систему, де торгіві відносини були монополізовані та контрольовані. Незважаючи на те, що такі імперії, як Китай та Індія, були значними економічними суб'єктами, вони не були активними у встановленні міжміських торгових відносин, а вели операції з іноземними купцями. Тим не менш, для більшості видів економічної діяльності просторовий масштаб відносин залишався локальним за масштабом, оскільки економія від масштабу для внутрішнього транспорту залишалася примарною. Виробництво залишалося відносно незмінним із середньовіччя з системою, заснованою на майстерні, де ремесла вивчалися, розвивалися та поширювалися серед учнів. У багатьох випадках це призвело до появи спеціалізованих ремісничих міст, де особливий виробничий досвід оволодівав і охороняв цехові організації. Однак ця система була монополістичною і не допускала масового виробництва [1, с. 773-791].

2. Промислова революція (1780-1880 рр.) побачила встановлення механізованого виробництва та систем розподілу, а також появу промислового капіталізму, де масове виробництво та споживання стали можливими. Це вимагало використання більшої виробничої одиниці. Додатковий попит на робочу силу

спричинив вищий рівень урбанізації та появу промислових міст із широким розмахом торговельних зв'язків, здебільшого з районами постачання сировини та енергії. Це стало можливим завдяки створенню каналів, а потім першим регіональним залізничним мережам, що вперше дозволило отримати економію на масштабах для внутрішнього транспорту. Впровадження пароплавства посилило міжміську торгівлю та колоніалізм [2, с. 217-262].

3. Виникнення фордизму (1880-1970 рр.) призвело до капіталістичної системи, де домінували великі багатонаціональні корпорації або корпорації, що функціонують у квазімонополістичному статусі у своїх відповідних економіках. Зростання складності виробництва сприяло створенню промислових кластерів (виробничих поясів), де агломерувалися суміжні галузі. Налаштування моделі складальної лінії спиралися на мережу постачальників, розташованих відносно близько, і на появу управління виробництвом. Міжнародні та регіональні зв'язки обслуговувалися добре налагодженою пароплавною та залізничною мережами. Протягом пізньої частини цього періоду колоніальні імперії розпалися, а державний імперіалізм змінився корпоративним імперіалізмом [3]. Економічна роль країн, що розвиваються (багато з яких були колишніми колоніями), почала ставати все більш поширеною у світі, який до того часу переважав на собі Європу та її відгалуження (наприклад, США). Тим не менш, для таких суб'єктів, як Китай та Індія, цей період ознаменував значне зниження їхнього економічного значення, головним чином через їхні політичні системи.

4. Постфордизм (1970-2010 рр.) призвів до прискорення глобалізації, зокрема з появою експортно-орієнтованих економік (наприклад, Японії, Кореї, Китаю), які виграли від переміщення кількох виробничих завдань у офшори та створення глобальних виробничих мереж, керованих корпоративними системами. Це стало можливим завдяки конвергенції ключових транспортних технологій, зокрема контейнеризації, послуг реактивних літаків і телекомунікацій. У той час як рівень виробництва продукції обробної промисловості зріс, її відносна частка зменшилася відносно зростання сфери послуг. Знання стали формою капіталу, особливо тому, що інновації відіграли важливу роль у кількісному та якісному покращенні товарів

і послуг. Інформаційні технології все більше впроваджувалися в продукти та послуги [4].

Виклики, які стоять на початку XXI століття, викликають питання про те, як розвиватиметься глобалізація та процеси виробництва і розподілу, що лежать в її основі. Виникаючі проблеми навколишнього середовища та дефіцит ресурсів свідчать про парадигму стійкого капіталізму, згідно з якою економічна діяльність зобов'язана мінімізувати свої зовнішні ефекти (наприклад, відходи, забруднення, затори) як через регуляторний тиск, так і через конкурентний тиск. Як і на попередньому постфордистському етапі, налаштування ефективних ланцюгів постачання буде фундаментальним, особливо в контексті, коли кожен елемент співпрацює, щоб додати цінність. У той час як глобалізація залишатиметься домінуючою парадигмою, енергетика та переробка спонукатимуть до більш регіонально орієнтованої системи виробництва. Виробничі системи, швидше за все, матимуть більш ієрархічну структуру, за необхідності переходячи на глобальні джерела, але віддаючи перевагу регіональним постачальникам. Рівень інтермодальної інтеграції транспортних систем, як для пасажирів, так і для вантажів, призведе до додаткового підвищення ефективності, навіть якщо модальні швидкості не відрізняються суттєво. Національні держави залишаться основною функціональною одиницею, але економічна інтеграція продовжуватиме стирати відмінності між нацією та економічним регіоном. Ця фаза також була позначена як Четверта промислова революція.

Глобальний економічний ландшафт зазнав глибоких змін після закінчення холодної війни. Після глобальної фінансової кризи світова економіка увійшла в «нову нормальність», і виникають проблеми, з якими потрібно впоратися. На жаль, глобальна система управління не встигає за масштабом і складністю цих викликів.

Післявоєнна архітектура світової економіки була значною мірою сформована Сполученими Штатами з надією на реконструкцію ліберальної міжнародної економічної системи. Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк і Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) заклали основу післявоєнного глобального економічного порядку, і міжнародна торгівля та потоки капіталу

поступово почали відновлюватися. Щоб зміцнити свою перевагу в тіні холодної війни, Сполучені Штати підтримували економічний розвиток своїх союзників за допомогою допомоги, такої як план Маршалла, спрямований на Західну Європу, і величезне фінансування, спрямоване Японії під час Корейської війни. Однак у 1970-х роках гегемонія США почала слабшати, оскільки безліч країн, що розвиваються, які виникли в результаті післявоєнного Національно-визвольного руху, стікалися до Організації Об'єднаних Націй, наполягаючи на, так званому, новому міжнародному економічному порядку, який був би більш прихильним у країнах третього світу. Крім того, крах Бреттон-Вудської системи в 1973 році означав, що Сполученим Штатам довелося більше покладатися на механізми координації макроекономічної політики з іншими розвиненими країнами для підтримки міжнародного валютного порядку.

Вибух азіатської фінансової кризи 1997-1998 рр. викликав широку підозру щодо способу управління, прийнятого МВФ, і «Вашингтонського консенсусу», що стоїть за ним, та прискорив зростання обізнаності про регіональну співпрацю в Азії. Спалах іпотечної кризи 2007 року в Сполучених Штатах, а також криза суверенного боргу 2010 року в Європі, змінили давно усталену думку про те, що розвинені економіки захищені від фінансових криз. Оскільки міжнародна економічна система стає дедалі неспроможною справлятися з виявленням, запобіганням і лікуванням криз, спричинених хвилею глобалізації, регіональні та міжрегіональні платформи економічного управління відіграють усе більшу роль. Цей розвиток можна побачити в багатосторонньому розвитку Чіангмайської багатосторонньої ініціативи, зміцненні БРІКС.

Незважаючи на численні виклики, первинна архітектура світової економіки в основному залишається незмінною. І реформа нинішньої міжнародної економічної системи повинна зосередитися на трьох основних питаннях.

По-перше, статус наддержави Сполучених Штатів ставить під сумнів їх порівняльний занепад сили. Валовий внутрішній продукт США (ВВП) був лідером до 2003 року, коли його випередив Європейський Союз (ЄС). Згідно зі статистикою, опублікованою Світовим банком, у 2000 році ВВП США становив

30,6 % від світового, тоді як у 2015 році цей показник впав до 24,3 %. У той же час частка США в міжнародній торгівлі та інвестиціях значно скоротилася. Незважаючи на монетарну гегемонію, яку долар США зберігав протягом десятиліть, створення євро підірвало його абсолютне домінування, яке, разом із гострою борговою проблемою, яка мучить Сполучені Штати, поступово похитне їх статус безпечної «валютної гавані». Крім того, оскільки прохолодна економіка та зростання безробіття стали їх головними проблемами, Сполучені Штати більше не здатні стимулювати глобальне економічне зростання та переміщують свою увагу на перенесення внутрішньої кризи за кордон, намагаючись зберегти свою конкурентоспроможність у світовій економіці.

По-друге, очікувалося, що піднесення нових держав змінить архітектуру глобальної економіки. З початку XXI століття країни, що розвиваються, зберігають швидке економічне зростання, і їх об'єднана сила наближається до потужностей Великої сімки промислово розвинених країн (G7). За оцінками МВФ, у 2001 році на країни G7 припадало майже 43,435 % загального світового ВВП за паритетом купівельної спроможності, але в 2015 році їхня частка знизилася до 31,5 %. За той самий період економічна частка країн БРІКС зросла з 19,3 % до понад 30,8 % від загального світового. За останні кілька років країни, що розвиваються, стали новою рушійною силою світової економіки. Крім того, вони почали брати участь у розробці глобального управління на найвищому рівні і, таким чином, відігравати дедалі важливішу роль у деяких важливих глобальних установах. Ця ситуація відображається, перш за все, у зростанні Групи двадцяти (G20), яка охоплює найбільш розвинені економіки та країни, що розвиваються, і виступає як найважливіша платформа для міжнародного економічного співробітництва. На жаль, країни, що розвиваються, ще не отримали статусу чи голосу, пропорційного їхній силі та імпульсу їхнього економічного зростання в міжнародній економічній системі. Однією з причин є те, що країни, що розвиваються, стикаються з дилемою «подвійної ідентичності» як великі країни, що розвиваються. Загалом, перерозподіл інтересів, зобов'язань, і сила, спричинена піднесенням країн, що розвиваються, матиме вибуховий вплив на міжнародний порядок. Питання про те,

чи приймати та керувати піднесенням країн, що розвиваються, є ключовим для вирішення питання про те, чи є нинішня міжнародна система еластичною та стабільною.

По-третє, нові проблеми, які виникли після вибуху світової фінансової кризи, поставили під сумнів ліберальну міжнародну економічну систему. Оскільки принцип вільної торгівлі позначив післявоєнний глобальний економічний порядок, останні десятиліття стали свідками широкомасштабної економічної глобалізації, і країни вжили заходів щодо реформ і політики відкритості, вирішували міжнародні справи на основі співпраці та координували ефективну політику. Проте глобалізація зменшилася після світової фінансової кризи, оскільки вона виявила економічні дисбаланси, нерівність та інші соціальні конфлікти, які були приховані швидким глобальним зростанням. Що ще гірше, побічні ефекти світової фінансової кризи почали поширюватися з економіки та фінансів на соціальний та політичний сектори, спричинивши потрясіння в деяких регіонах і країнах.

Оскільки домінування Сполучених Штатів у світовій економіці, як очікується, ще більше зменшиться, оскільки Китай стане найбільшою економікою світу до 2024 року, країни, що розвиваються, розширяться, а нові проблеми наростають, глобальний економічний порядок переходить у стадію, здавалося б, фрагментованої. Дехто може вказати на зворотну сторону підйому Китаю та стурбований тим, що Китай має намір кинути виклик домінуючому статусу Сполучених Штатів у світовому економічному порядку. Слід визнати, що Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АІВ) та ініціатива «Один пояс, один шлях», ймовірно, змінять економічну географію постраждалих регіонів і, таким чином, вплинуть на світовий економічний ландшафт, але це не обов'язково означає, що Китай має амбіції замінити лідерство США у світовій економіці. Натомість Китай прагне дотримуватись поточних глобальних правил та інститутів, одночасно беручи на себе заслужену відповідальність, яка відповідає його міжнародному статусу. Це не тільки тому, що країни, що розвиваються, включаючи Китай, отримали велику вигоду від післявоєнного глобального економічного порядку та мирного міжнародного середовища, але, що більш важливо, міжнародна

спільнота закликає до нового підходу до зростання та конкурентоспроможності з толерантністю до розвитку інших країн як головна цінність, тобто абсолютна влада в глобальному економічному порядку має відійти в минуле.

Дійсно, будь-яка зміна глобального економічного порядку тягне за собою перерозподіл міжнародної відповідальності, а також міжнародної влади. Держави, що розвиваються, включно з Китаєм, повинні заохочувати перспективу, яка допускає розвиток у всьому світі. Культивування такої основної цінності допоможе державам, що розвиваються, взяти на себе міжнародну відповідальність, пропорційну їхній нинішній національній силі та історичним стражданням від колоніалізму, і не дозволить їм довірити відповідальність і зобов'язання, які виходять за межі їхніх можливостей. Водночас таке ставлення до розвитку інших країн також вимагатиме від розвинутих країн брати на себе відповідальність, виконувати взяті зобов'язання та приділяти більше уваги розумним вимогам менш розвинених країн.

Можна констатувати, що подальше становлення глобальної економіки та перехід світового господарства в єдину глобальну економіку відбувається шляхом поглиблення міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації економіки; розвитку міжнародної економічної інтеграції та поглиблення системи міжнародних економічних відносин; розвитку системи регулювання економічних відносин між національними економіками.

1.2. Національна держава як суб'єкт глобальної економіки

Національна держава є як правовим, так і теоретичним поняттям. У юридичному розумінні національна держава – це утворення, в якому більшість громадян поділяють однакову національну культуру та ідентичність. Націю можна визначити як спільноту людей, об'єднаних спільною мовою, історією чи культурою, що населяють певну територію. Стосовно держави соціолог Макс Вебер [5] стверджував, що держава має монополію на законне використання примусу в межах даного політичного суб'єкта. Таким чином, де-факто національну державу можна визначити як політичну спільноту, об'єднану через громадянство та національність. Члени національних держав вважаються громадянами, і таке міркування включає долучення прав і обов'язків.

З точки зору останнього, національна держава є теоретичним ідеалом, у якому національні та культурні кордони збігаються з територіальними. Отже, національна держава базується на переконанні, що нація повинна мати можливість визначати власні кордони і, таким чином, здійснювати контроль над ними. Цей термін є поширеним у політичному дискурсі, і ідея національної держави продовжує формувати рухи за незалежність. По всьому світу рухи за незалежність прагнуть сформувати власну національну державу і затвердити домінуючий спосіб суверенного самовизначення.

В епоху, яка характеризується глобалізацією, націям-державам стає все важче захищати свої кордони від зовнішніх загроз з боку недержавних акторів, які діють у просторі між державами, таких як міжнародні терористи. Національні держави також можуть виявитися відносно безсилими проти динаміки глобальної фінансової системи. Не дивно, що багато науковців стверджують, що Вестфальська ера йде до занепаду через широкомасштабний вплив глобалізації. Тим не менш, громадяни національної держави часто відчувають глибоку емоційну прив'язаність до своєї нації після підйому націоналізму та національної ідентичності, починаючи з періоду романтизму [6]. Національна ідентичність дарує відчуття комфорту у

світі швидких і часом дивовижних соціальних змін, а глобалізація, можливо, призвела до відродження націоналізму.

Також варто звернути увагу на різницю між нацією та державою. Найважливіше те, що держава – це об'єктивна реальність, визначена так, що одна фракція має законну монополію на насильство і, таким чином, бюрократично керує певною територією, тоді як нація – це конструкт. Наприклад, Великобританія є державою, тоді як британську ідентичність важко адекватно описати в будь-якому значущому сенсі. У глобальному масштабі політична напруженість, безумовно, неминуча, коли на будь-якій певній території живуть численні нації, особливо коли існує значна меншість, яку необхідно прийняти. Так само конфлікт може виникнути, коли існує розбіжність між панівною нацією та іншими національними групами з протилежними культурними традиціями. У найбільш густонаселеній демократії світу, Індії, індуїсти є релігійною групою більшості. Однак, в Індії проживає більше мусульман, ніж в Ісламській Республіці Пакистан. Індійське суспільство прагне пристосуватися до неіндуїстських релігійних груп через офіційну політику секуляризму.

Національна держава також є інструментом, за допомогою якого нація може служити своїм колективним інтересам. Щоб створити ефективне та функціонуюче суспільство, національна держава може намагатися примусити опозиційні сили. Таким чином, одним із результатів націоналізму є риторичний конструкт «терористів» проти тих, хто становить загрозу національній ідентичності. Національна держава може бути протидією терористичним групам, які використовують те, що Джеймс Кірас називає «зброєю слабких» [7].

Щоб краще зрозуміти значення «національної держави», можна провести порівняння з іншими типами держав. Наприклад, багатонаціональна держава – це держава, в якій жодна окрема етнічна група не є домінуючою. Їх іноді називають «мультикультурними державами» залежно від рівня асиміляції між етнічними групами. Це може складатися з офіційного визнання з боку національного уряду, як у випадку Канади. Існують також утворення, які відрізняються за розміром від національної держави. Наприклад, міста-держави Італії до об'єднання були

набагато меншими, ніж національні держави, і в них, зазвичай, домінувала одна етнічна група. І навпаки, імперія складається з кількох країн під єдиним монархом або системою правління. На піку, Британська імперія була найбільшою в історії, під її пануванням жив майже кожен четвертий житель світу. Колонізована однорідна нація в межах імперської системи не є суверенною державою, і як така не може розглядатися як національна держава.

Також можна провести контраст між національною державою та конфедерацією з лігою суверенних груп, – наприклад, Швейцарія є конфедерацією, яка складається з двадцяти шести кантонів під спільним урядом). З подібної точки зору, федерація є політичним утворенням, яке містить частково самоврядні регіони під керівництвом центрального уряду. Це часто призначено для відображення етнічного розмаїття. Наприклад, федерація Боснії та Герцеговини окреслена за етнічними ознаками. Дві наймогутніші країни світу (Сполучені Штати та росія) також класифікуються як федерації.

Будь-яке розуміння національної держави також вимагає аналізу справжнього значення нації. Наприклад, Великобританія складається щонайменше з чотирьох окремих націй. Англія, Шотландія та Уельс є різними націями в рамках унітарної політичної системи, зосередженої на суверенітеті Вестмінстерського парламенту. Північна Ірландія є набагато менш згуртованою нацією через конфесійний поділ між ольстерсько-британською культурою та ірландською культурою.

По суті, нація – це сконструйоване утворення, в якому люди пов'язані спільною мовою, релігією, історичним нарративом і культурними традиціями. Воно ґрунтується на відчутному, але невідчутному відчутті національної ідентичності та приналежності. Історик Бенедикт Андерсон [8, с. 427-449] висловлює думку своєю фразою «уявні спільноти». Для нього нація – це соціальна конструкція, яку уявляють ті, хто вважає себе членами цієї групи. Уявна спільнота відрізняється від «справжньої» спільноти, оскільки вона базується не на повсякденній взаємодії між її членами, а на сприйманих і сконструйованих зв'язках між цими членами. Вона за

своєю суттю побудований і пов'язаний із сентиментальними закликами до спорідненості з іншими.

Націю часто плутають з поняттям національної держави, але це часто вводить в оману. Нація – це нематеріальна сутність, заснована на колективній ідентичності, тоді як національна держава – це територіальна конструкція, в якій кордони нації збігаються з кордонами держави. Важливо, що національна держава також є юридичною концепцією, яка ґрунтується на принципі, що кожна національна держава є суверенною над визначеною територією.

Нація без громадянства складається з етнічної групи або групи ідентичності, яка не має власної національної держави. Нації без громадянства або розпорошені в кількох штатах (наприклад, народ Йоруба в Африці на південь від Сахари), або становлять більшість населення провінції в більшій державі (наприклад, каталонці та баски). Існують також бездержавні нації з певною державною історією. Наприклад, тибетський уряд у вигнанні стверджує, що Тибет є незалежною державою, яка знаходиться під незаконною окупацією з боку Китайської Народної Республіки. Є інші народи, які завжди були бездержавними через панування іншої держави. Наприклад, ізраїльська окупація палестинських земель є найдовшою в сучасній історії.

Існує також низка етнічних і релігійних/мовних груп, які колись були нацією без громадянства, яка згодом створила національну державу (наприклад, нації Балкан, які утворили колишню Югославію в 1946 році). Існують також ситуації, коли представники нації без громадянства можуть стати громадянами країни, в якій вони проживають, незважаючи на їх утиски. Члени нації без громадянства незмінно об'єднуються, вимагаючи більшої автономії або повної незалежності. Доступні різні ступені автономії, такі як передача повноважень, повна фіскальна автономія та повна суверенна незалежність.

Курдистан представляє цікавий приклад. Курдська нація охоплює чотири держави, і курди стикаються з постійною дискримінацією з боку офіційної влади. Найважчим є те, що курди були вбиті газом режимом Саддама Хусейна під час ірано-іракської війни, і тепер вони стикаються з дискримінацією з боку турецької

влади. Курдська нація прагне встановити контроль над північною Сирією на додаток до її автономного утворення в складі Республіки Ірак. Вимоги незалежності відстоює Робітнича партія Курдистану (РПК).

Національний суверенітет означає здатність держави нав'язувати своїм громадянам систему правління. Говорячи веберівською мовою, сучасна держава визначається її монополією на законне використання примусу чи сили всередині даного політичного утворення. Особливо для реалістів це сама суть національного суверенітету та безпомилкове нагадування про його важливість.

Згідно з міжнародним правом, держава має суверенну територію. Міжнародне право відповідно до Конвенції Монтевідео про права та обов'язки держав 1933 року [9] визначає суверенну державу як державу з постійним населенням, чітко визначеним географічним простором, єдиним урядом і дипломатичним визнанням з боку інших держав. Щоб проілюструвати цю тезу, існує низка держав, які не визнаються такими в міжнародному співтоваристві. Наприклад, окупований Туреччиною регіон Кіпр визнає лише уряд в Анкарі. Невизнана держава не може вступати в дипломатичні відносини з іншими суверенними державами, а тому не має однієї з основних характеристик державності.

Концепція національного суверенітету також стосується повноважень, якими керівний орган користується без втручання з боку зовнішніх джерел або організацій, відомий як зовнішній суверенітет. У теоретичному розумінні суверенітет є абсолютним. На практиці це ніколи не відбувається, оскільки навіть домінуючі держави підпадають під дію міжнародних законів і конвенцій. У системі, яка стає все більш взаємопов'язаною, можливість зовнішнього втручання є постійною ознакою. Дійсно, російська та китайська влада виявилися особливо вправними у кібервійні.

З теоретичної точки зору стверджується, що світ досяг поствестфальської епохи, в якій концепція суверенітету та національної держави більше не може бути стійкою. Цей аргумент зріс у зв'язку з процесом глобалізації. Вислів

«поствестфальський» також став помітнішим завдяки використанню видатними політичними діячами та науковцями [10].

З іншого боку, поняття державного суверенітету та невтручання залишаються актуальними для розуміння глобальної політики. Існує низка конфліктів, у які міжнародні організації і могутні держави вирішують не втручатися безпосередньо. З реалістичної інтерпретації залежним фактором є відносне становище відповідної країни. У поствестфальському світі інколи може бути вигідно, щоб країна мала економічний чи стратегічний інтерес для зовнішнього світу. Навпаки, ті, хто володіє цінними ресурсами, завжди більш схильні привернути втручання зовнішніх сил через власну політику власних інтересів.

В епоху глобалізації швидкість подій є надзвичайною. Події в одній частині світу можуть мати негайний і тривалий вплив на іншу. Технологічний розвиток у сфері зв'язку зв'язує світ у спосіб, який не могли собі уявити попередні покоління. За словами теоретика культури Маршала Маклюєна, суспільство живе у «глобальному селі», у якому світ стає меншим [11]. Дехто навіть описує глобалізацію як супутню смерть відстані [12]. У будь-якому випадку глобалізація побудована на заплутаній мережі комунікацій у політичній, культурній та економічній сферах протягом другої половини минулого століття.

Якби було хоч одне слово, яке підсумовує феномен глобалізації, це було б слово взаємозв'язок. Глобалізація, зрештою, є процесом, який створює глибші та ширші рівні взаємодії та інтеграції між безліччю учасників, таких як неурядові організації (НУО), багатонаціональні корпорації або компанії (МНК) і держави. У все більш взаємопов'язаній світовій системі транснаціональні мережі долають традиційні кордони та роблять їх значною мірою неактуальними.

У політичному плані глобалізація поставила під сумнів подальшу актуальність вестфальської концепції національної держави. Традиційно в основі міжнародних відносин лежить принцип національного суверенітету. Через взаємопов'язаність глобальної системи національні держави не мають іншого вибору, окрім як працювати разом, щоб вирішити транскордонні проблеми, такі як

тероризм, безпека та переміщення біженців тощо. В епоху, яка характеризується глобалізацією, навіть найпотужніші держави співпрацюють з іншими акторами для досягнення своїх цілей, і це стало абсолютно очевидним завдяки зростанню актуальності міжнародних організацій як у глобальному масштабі (ООН, НАТО, ІСС), так і на регіональному (ЄС, АСЕАН) рівні, де проявляється такий взаємозв'язок, співпраця та спільний інтерес.

Щоб підкреслити цей аргумент, здається доречною іронією, що процес інтеграції пішов далі та глибше серед європейських держав, які породили національну державу через Вестфальський договір 1648 року, ніж будь-які інші [13]. Після підписання Римського договору 1957 року [14], Європейський Союз сформував набір міжурядових і наднаціональних інституцій. Держави, які колись вели війну одна проти одної протягом тривалого періоду часу, вирішили об'єднати чи поділити свій суверенітет над певними сферами управління. Є кілька яскравіших ілюстрацій взаємозв'язку в політичній сфері, ніж у ЄС. На міжнародній арені ЄС неодноразово ефективно використовує свою значну м'яку силу.

Політолог Девід Хелд стверджує, що глобалізація складається з «розширення, поглиблення та прискорення всесвітнього взаємозв'язку в усіх аспектах сучасного суспільного життя» [15]. Сам процес пронизує всі грані міжнародних відносин, включаючи державний устрій, економіку та повсякденність. Щоб правильно зрозуміти значення взаємозв'язку та взаємозалежності, спочатку необхідно визначити терміни.

У контексті глобалізації взаємопов'язаність передбачає два пов'язані елементи. По-перше, це послаблення міжнародних кордонів для полегшення потоку товарів, послуг і людей. По-друге, інституції були або створені, або модифіковані для пристосування до нової норми. При цьому можна сказати, що глобалізація створила «глобальне село», в якому всі певним чином пов'язані. Наприклад, технологічний розвиток дозволяє ділитися образами та ідеями на негайній та далекосяжній основі.

Взаємна залежність, можливо, найбільш явно виражена в царині економічної глобалізації. З точки зору позитивних моментів, країни, які колись могли вести

війну, тепер мають сильний фінансовий стимул уникнути такого сценарію. Незважаючи на розкручену риторику про «торговельну війну» між США та Китаєм, жодна зі сторін не має раціонального інтересу у впровадженні повного протекціонізму. Ліберальна точка зору називає це «теорією капіталістичного миру» [16, с. 166-191.], або іноді «теорією комерційного миру». З іншого боку, економічна нестабільність в одному регіоні світу може мати згубний вплив на інші, як обговорювалося у зв'язку з глобальною фінансовою кризою 2008 року. Незважаючи на певний обмежений рівень державного регулювання, операції вартістю трильйони доларів США відбуваються поза будь-яким суттєвим державним контролем.

Ще одна сфера, у якій взаємозв'язок має серйозні наслідки, стосується гуманітарної інтервенції. Нормативний елемент лібералізму, як правило, забезпечує основу для гуманітарного втручання. Проте реалісти нагадують нам, що гуманітарні та стратегічні міркування часто переплітаються.

Таким чином, гуманітарне втручання в епоху глобалізації може бути виправдане особистим інтересом. У деяких регіонах світу втручання є корисним засобом запобігання регіональній нестабільності, яка також може вплинути на сусідні регіони. Держави також мають розумний інтерес у прийнятті дуже вибіркового визначення гуманітарного втручання. Наприклад, авторитарні режими, які порушують права людини, навряд чи зазнають зовнішнього втручання стратегічного союзника.

Глобалізація вимагає переглянути традиційний погляд на світову політику. Як зазначає професор Ентоні МакГрю, «у ХХІ столітті суверенна влада та повноваження національних урядів трансформуються, але не обов'язково руйнуються» [17]. Ілюстрацією цього є те, що глобалізація перевернула традиційні припущення, такі як дихотомія між внутрішньою та зовнішньою сферами політики. «Політику сили», в усталеному значенні цієї фрази, також необхідно змінити, щоб визнати важливість економічних зв'язків. Завдяки взаємопов'язаності та взаємній залежності безліч суб'єктів відіграє дедалі важливішу роль у глобальних справах. Глобалізація також принесла з собою розширений словниковий запас міжнародних

відносин із такими термінами, як складна взаємозалежність, м'яка сила, глобальне управління.

На думку таких ліберальних теоретиків, як Роберт Кеохейн, взаємозв'язок і взаємна залежність сприятимуть встановленню більш мирного світового порядку. Оскільки держави прагнуть максимізувати власні передбачувані інтереси, кожна з них зацікавлена в підтримці глобальної економічної системи [18].

Динаміка глобалізації дозволяє державам уникнути гамівної сорочки, нав'язаної їм вестфальською концепцією суверенної держави. Звичайно, ці нормативні припущення щодо глобалізації не є універсальними. Реалістична перспектива має менш оптимістичний погляд на глобалізацію. Незважаючи на незаперечний ступінь зв'язків і взаємозалежності, державна система залишається анархічною, і держави повинні завжди забезпечувати своє власне виживання, принаймні для реалістів.

Варто також зазначити, що вплив глобалізації, серед іншого, залежить й від політичного та інституційного факторів національного рівня, що наразі водночас є одним із числа найбільш пріоритетних та складних інституційних викликів для суспільного розвитку в умовах посилення глобалізації, за яких високою ймовірною стає підміна національного інтересу суто глобальним. За таких умов гостро актуалізується такий аспект як збереження власної національної ідентичності, власного геополітичного простору, який буде здатен протистояти будь-якому із числа ймовірних варіантів глобальної експансії для забезпечення збереження та сприяння підвищенню геополітичного статусу держави.

1.3. Система індикаторів поточного стану та тенденцій розвитку держав в умовах глобалізації

Конкуренентоспроможний розвиток економіки країни значною мірою залежить від стабільності функціонування економічної системи, збереження та поліпшення екологічного середовища, дотримання індикаторів їхнього сталого розвитку. Комплекс індикаторів відіграє ключову роль у діагностиці стану соціально-економічної системи. Його складовими елементами визнано взаємодію природи, виробничо-господарську діяльність і населення, концепція постійного поліпшення, збереження та розвитку екологічного довкілля.

Індикатор, на думку деяких учених, це питомий і структурний показник, що представляє характерні властивості досліджуваного явища, облік яких дозволяє відстежувати спрямованість та інтенсивність цього процесу [19]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що індикатори є, свого роду, критерієм сталого розвитку, яких необхідно дотримуватись, контролювати та приймати активні дії щодо їх досягнення.

Основною метою використання в економіці індикаторів є встановлення вимог до поточного стану об'єкта, що відповідає даному значенню, оцінка та діагностика його розвитку, встановлення закономірності та тенденцій, розробка стратегії та прогнозу перетворення. Як свідчить вивчення праць основоположників теорії економічного зростання, у суспільстві використовуються індикатори різних рівнів за значенням та сферами використання. Застосовуються натуральні та вартісні інтегральні, локальні та диференційовані індикатори на міжнародному, макроекономічному, мезоекономічному та мікроекономічному рівнях [20, с. 35-39].

Індикатор сталого розвитку – показник (що виводиться з первинних даних, які зазвичай не можна використовувати для інтерпретації змін); що дозволяє судити про стан або зміну економічної, соціальної чи екологічної змінної. Основною метою введення індексів є оцінка ситуації або події, для прогнозу розвитку ситуації, що склалася, і розробки її вирішення. На сьогоднішній день відсутні

обґрунтовані кількісні критерії, що дозволяють вимірювати ступінь сталості розвитку держав, окремих регіонів та територій.

Виділяють два підходи до побудови індексів та індикаторів:

1) Побудова системи індикаторів, за допомогою яких можна судити про окремі аспекти розвитку: екологічні, соціальні, економічні та інші.

2) Побудова інтегральних, агрегованих індексів, з допомогою яких можна комплексно будувати висновки про розвиток країни. Основна складність при агрегуванні інформації в індекси полягає у визначенні ваги вихідних показників без втрати значущості і зайвої суб'єктивності. Зазвичай агреговані показники поділяються на такі групи:

- соціально-економічні;
- еколого-економічні;
- соціально-екологічні;
- еколого-соціо-економічні.

Широке визнання у світі здобула система еко-індикаторів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Вони поділяються на кілька типів [21]:

- набір екологічних показників з метою оцінки ефективності діяльності у сфері охорони навколишнього середовища;
- декілька наборів галузевих показників для забезпечення інтеграції природоохоронних питань у галузеву політику;
- набір показників, що виводяться з природоохоронної звітності – для забезпечення як включення природоохоронних питань у галузеву політику, так і для забезпечення сталості управління та використання природних ресурсів.

Система індикаторів ОЕСР пояснює взаємозв'язки між економікою та захистом довкілля, виявляє економіко-екологічні та соціально-екологічні взаємозв'язки. Система індикаторів ОЕСР є модель «тиск-стан-реакція». Дана модель працює наступним чином: людина своєю діяльністю створює «тиск» на довкілля та змінює кількість і якість природних ресурсів («стан»); суспільство

реагує на ці зміни шляхом зміни державної політики, змінами суспільної свідомості та поведінки («реакція на тиск»).

Одна з найповніших за охопленням систем індикаторів сталого розвитку розроблена Комісією ООН із сталого розвитку. Індикатори розбиті на основні групи [22]:

- індикатори соціальних аспектів сталого розвитку;
- індикатори економічних аспектів сталого розвитку;
- індикатори екологічних аспектів сталого розвитку (включаючи характеристики води, суші, атмосфери, інших природних ресурсів та відходів);
- індикатори інституційних аспектів сталого розвитку (програмування та планування політики, наукові розробки, міжнародні правові інструменти, інформаційне забезпечення, посилення ролі основних груп населення).

Запропоновані у проекті індикатори вимагають спеціальних перетворень, пристосування до конкретних умов, а в деяких випадках розширення для окремих країн. Індикатори розбиті на три категорії з урахуванням їхньої цільової спрямованості:

- індикатори – рушійна сила, що характеризують людську діяльність, процеси та характеристики, що впливають на сталий розвиток;
- індикатори стану, що характеризують поточний стан різних аспектів сталого розвитку;
- індикатори реагування, що дозволяють здійснювати політичний або інший спосіб реагування для зміни поточного стану.

Індикатори сталого розвитку економіки покликані виконувати важливі функції, так як є по суті інструментом орієнтування на досягнення цілей шляхом створення процесів перетворення суспільства. У той самий час індикатори є базою прогнозування діяльності у бік швидких темпів економічного зростання. Міжнародні індикатори сталого розвитку як рушійна сила економічного зростання, з урахуванням їх цільової спрямованості за притаманними їм ознаками, класифіковані на такі категорії: індикатори, що характеризують людську діяльність, її процеси та параметри, що визначають сталий розвиток; індикатори,

що характеризують поточний стан різних аспектів перетворення соціально-економічної системи; індикатори реагування, що дозволяють здійснювати політичний вибір, будь-який інший спосіб або механізм реагування зміни поточного стану. Найбільш авторитетними індексами в світі є:

- Індекс глобалізації – це індекс, розроблений Швейцарським економічним інститутом при Федеральній вищій технічній школі Цюриха, який вимірює рівень глобалізації країн світу у економічному, політичному та соціальному вимірі;

- Індекс глобальної конкурентоспроможності – всеосяжне дослідження і супутній йому рейтинг країн світу, за показником економічної конкурентоспроможності. Розрахований за методикою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) заснований на зіставленні загальнодоступних статистичних даних і підсумків загального опитування керівників компаній – великого щорічного дослідження, яке проводиться ВЕФ разом з мережею партнерських організацій – провідних дослідницьких інститутів і організацій у країнах, аналізованих у звіті. Дослідження проводиться з 1979 року і в цей час представляє найповніший перелік показників конкурентоспроможності по різних країнах світу;

- Індекс конкурентоспроможності Міжнародного інституту розвитку менеджменту – Міжнародний інститут розвитку менеджменту під керівництвом професора Університету Лозани С. Гареллі, який з 1989 року проводить комплексний аналіз конкурентоспроможності країн за певними критеріями та надає рекомендації для покращення рейтингу країнам з низьким рейтингом;

- Індекс людського розвитку – інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Індекс публікується в рамках програми розвитку ООН в звітах про розвиток людського потенціалу і був розроблений в 1990 році групою економістів на чолі з пакистанцем Махбубом-уль-Хаком. Однак концептуальна структура індексу була створена завдяки роботі Амарт'я Сена. Індекс публікується ООН у щорічному звіті про розвиток людського потенціалу з 1990 року;

– Індекс легкості ведення бізнесу – індекс задля порівняння простоти підприємницької діяльності між країнами світу, що укладається Світовим банком на основі річних даних з 2001 року.

Ці та ряд інших індексів дозволяють ідентифікувати та проаналізувати позиції країни за різним критеріями, оцінити динаміку змін та розробити рекомендації щодо покращення стану окремих галузей публічного управління та законодавства.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНА В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ: ДОВОЄННА РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПОТОЧНИЙ СТАН

2.1. Кількісно-якісний аналіз динаміки основних макроекономічних індикаторів розвитку України: до та під час війни

Відкритий повномасштабний напад РФ за підтримки білорусси 24 лютого 2022 року на нашу державу (який є складовою російсько-української війни, що триває з 2014 року несе масштабні загрози та серйозні виклики для України як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі. Станом на 15 грудня 2022 року, частка окупованих ворогом територій становить 18 %, що у кількісному вимірі сягає 108 тисяч квадратних кілометрів, і для порівняння, відповідає одній третині території Німеччини. Варто зазначити, що до війни ці окуповані території генерували близько 12 % ВВП країни. Впродовж 11 місяців масштабних бойових дій на нашій території, економіка та соціальна сфера України зазнала потужного впливу цілого ряду деструктивних чинників.

Так, за розрахунками НБУ за час війни наша держава зазнає втрат близько 50 % «незгенерованого» ВВП, що засвідчує той факт, що кожен день війни вартує національній економіці понад 50 млрд. дол. гривень і це без врахування колосальних втрат, спричинених, катастрофічними за масштабами, руйнуваннями.

Згідно офіційних даних Національного Банку України, зокрема економіка України демонструє скорочення у середньому у 35 %, що є закономірним наслідком того, що економічна діяльність послаблена руйнуванням виробничих потужностей, пошкодженням сільськогосподарських угідь і так далі.

Відповідно до прогнозів Dragon Capital,, які компанія оновила 22 листопада 2022 року, у поточному 2023 році ВВП України знизиться ще на 5 % після скорочення на 35 %. В той же час інвестиційна компанія ICU зберегла прогноз зростання ВВП в 2023 році на рівні 4 %.

Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль 13 грудня 2022 року у своєму виступі на міжнародній конференції в Парижі зробив заяву про те, що ймовірне падіння ВВП у 2023 році може сягнути 9 % – в залежності від масштабів тривалих російських атак, що зазначається у матеріалах Washington Post.

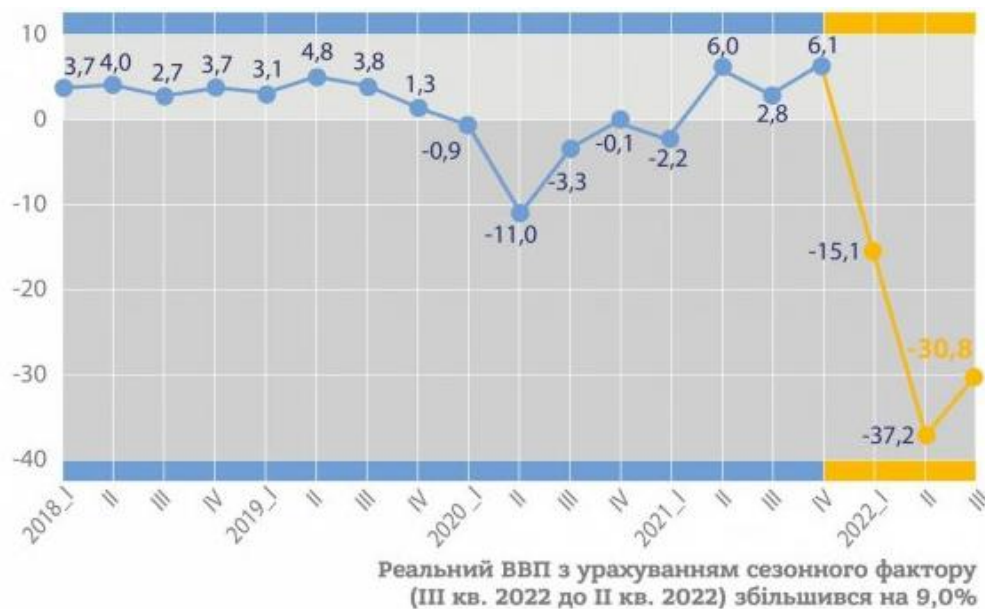

Рисунок 2.1. Динаміка реального ВВП України у % до відповідного кварталу попереднього року

За останніми оцінками Світового банку, грошові потреби у відновленні та реконструкції соціального, виробничого та інфраструктурного секторів нашої країни становлять щонайменше 349 мільярдів доларів, що більш ніж у 1,5 рази перевищує розмір довоєнної економіки України у 2021 році.

Розмір економіки України не може забезпечити одночасно і утримання великої та боєздатної армії, і підтримання пристойного рівня життя.

Економіка не буде рости, поки Україна буде на останніх місяцях у світі за рівнем економічної свободи. На жаль, наші фінансові можливості не дозволяють функціонувати фінансовій системі та здійснювати соціальні виплати в повних обсягах. Отримані безповоротні гранти та фінансові допомоги на поворотній основі надають можливість хоча б якось збалансувати бюджети. Військове повномасштабне вторгнення РФ в нашу країну негативно віддзеркалилося й на

виконанні основних бюджетних індикаторів. Лише за підсумками перших 4 місяців 2022 року держбюджет було виконано із дефіцитом в 145,6 млрд грн. Якщо на березень 2022 року дефіцит державного бюджету складав 1-2 млрд дол. на місяць, то на серпень-вересень 5-9 млрд. дол, що майже в 4,5 разів більше згідно даних Державної казначейської служби, які оприлюднило Міністерство фінансів України. А поденні доходи з митниць становлять лише 15-20 % у порівнянні із довоєнними надходженнями, що є наслідком припинення роботи Київської, Одеської, Північної та Східної митниць. 24 лютого, одразу після нападу росії, Державна митна служба України опублікувала коротке зведення щодо припинення роботи окремих митних пунктів пропуску на кордоні з росією та білоруссю. В подальшому було опубліковано Розпорядження КМУ № 188-р від 26 лютого 2022 року, згідно з яким було офіційно тимчасово закрито низку пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю (переважно тих, що знаходяться на кордоні з росією та білоруссю, або у безпосередній близькості від районів, де ведуться активні бойові дії). Отже, митне оформлення товарів з росії та білорусі фактично припинене.

Аналогічна картина по надходженнях із ЄСВ: у лютому 34 млрд грн. проти 27,8 млрд грн. у березні 2022 року. Таким чином, порушено головний принцип державного бюджету – збалансованість.

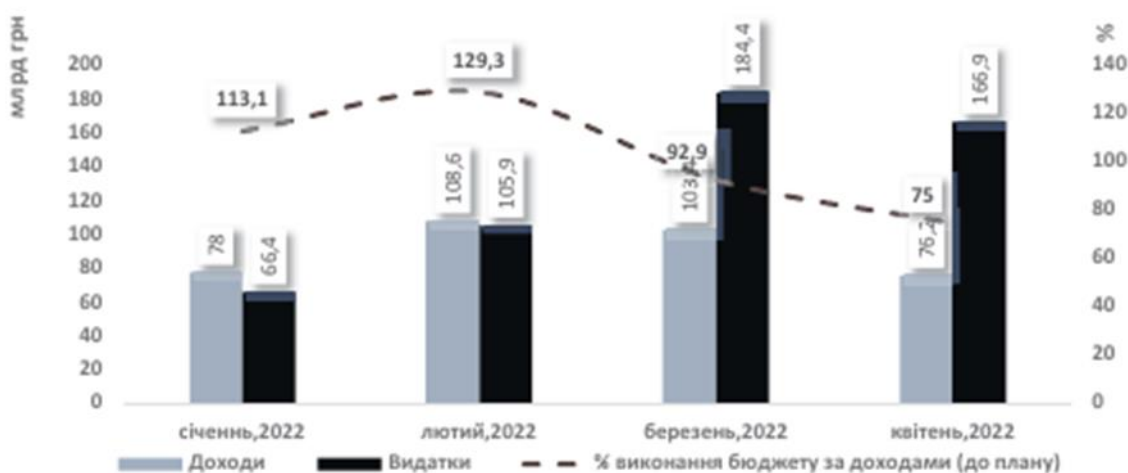

Рисунок 2.2. Фактичне виконання статей держбюджету України (загальний фонд) протягом січня-квітня 2022 року

Державний бюджет на 2023 рік передбачає понад 1,1 трлн грн. або майже 50 % всіх видатків на сектор безпеки й оборони. Оцінити економічні втрати держави від зупинки діяльності підприємств та несплати податків на сьогодні можна опосередково через оцінку дефіциту бюджету.

Зважаючи на глибокий суспільно-політичний стрес, що зумовлений повномасштабною військовою агресією РФ проти нашої держави від глибинних якісно негативних змін потерпають усі сфери, сектори і галузі як української в масштабах країни, так і регіональних економік, а саме:

– Суттєвого скорочення зазнав людський потенціал, так держава несе втрати у вигляді фізичних гибелей цивільного населення та військових, з одного боку, а з іншого – понад 4 млн. осіб були вимушені мігрувати закордон, де мають можливість користуючись різноманітними урядовими програмами залишитись на 1,5-3 роки або взагалі відмовитися від ідеї щодо повернення в Україну Вторгнення російської федерації в Україну спровокувало найбільшу за останні тридцять років масову кризу переміщення людей, додавши до вже історично високого глобального рівня біженців. Ще нараховується понад 6,5 млн. внутрішніх переміщених осіб, які через переїзд, що спровоковано війною, втрачають місце роботи (за сприятливих умов у короткому періоді), місце проживання і досить часто не можуть реалізувати свій людський потенціал на новому місці проживання, наслідком чого є перерозподіл та дисбаланс на національному та регіональних ринках праці, що також породжує зростання соціального навантаження та напруги у регіонах – основного призначення біженців, зокрема у Карпатському та решти західних областей на додачу відбувається послаблення кадрового потенціалу підприємств через мобілізацію їхнього персоналу. Поточні міграційні процеси є особливо вагомими для західних регіонів країни, в яких їхні обсяги, вектори та динаміка стали визначальними для регіонального розвитку (таблиця 2.1).

**Вимушений міграційний рух населення України як чинник
кон'юнктурних дисбалансів і просторових диспропорцій на внутрішньо
ринку праці**

Територія перебування	Внутрішньо переміщені особи		Територія походження	Внутрішньо переміщені особи	
	тис. осіб	%		тис. осіб	%
Україна	6 500	100,0	Україна	6 500	100,0
Західний макрорегіон	2 586	39,8	Західний макрорегіон	188	2,9
Карпатський регіон	912	14,0	Примітки: 1) дані наведено за перший місяць повномасштабної російсько-української війни; 2) показники включають як офіційно зареєстрованих осіб-переселенців, так і незареєстрованих ВПО, тому їх значення є приблизними.		
області: Закарпатська	380	5,8			
Івано-Франківська	70	1,1			
Львівська	400	6,2			
Чернівецька	62	1,0			

Спостерігається також зростання рівня навантаження на соціальну інфраструктуру (лікарні, школи, житлові й комунальні господарства) згаданих регіонів. Соціально-економічна напруженість та дисбаланс можна пояснити видовою структурою та її особливостями внутрішньо переміщених громадян, лівову частку якої складають діти, особи похилого віку, безробітні працездатні або ж особи, які здобувають освіту. Так, відповідно до даних, оприлюднених Міжнародною організацією з міграції, близько 28 % домогосподарств ВПО мають у своєму складі дітей до 5 років, 61 % – приїхали із дітьми у віці діапазоні 5-18 років, в понад 10 % родин є вагітні жінки або ж ті, хто перебуває по відпустці по догляду за дитиною, 56 % – літні люди, 10 % – право- та дієспроможні.

Експерти Всесвітнього Банку прогнозують Україні, що рівень бідності по країні може зрости у тридцять разів, а безробіття вже наблизилось до показника 30 %, що є негативним рекордом за всю історію незалежності держави, і з високою ймовірністю, продовжить зростати й надалі.

В умовах повномасштабних військових дій значних збитків зазнав й вітчизняний бізнес. Так, відповідно до оцінок, складених експертами Gradus та KUS Business до режиму обмеженої або ж часткової діяльності або ж взагалі до

завершення функціонування наразі вдалося 85 % бізнесових структур, серед яких близько 1 % згорнули діяльність та не мають намірів щодо її відновлення, а 35 % тимчасово припинили її чекаючи на закінчення війни (відповідно до інших наявних оцінок, їх частка становить 28 %). На додачу до цього, 86 % компаній працюють із значно нижчим, по відношенню до довоєнного періоду, рівнем завантаженості своїх потужностей, а 33 % – не мають змоги виплачувати заробітну плату працівникам вчасно та у повному обсязі (інші дані зазначають, що їх частка становить 38 %, і також ще 38 % відправили працівників у неоплачувану відпустку), 29 % – неспроможні розрахуватися із власними контрагентами. А частка персоналу українських компаній, що зазнала скорочення у перший місяць війни відповідає 22 %.

Найбільш постраждали ті сфери, в яких дистанційна робота є неможливою – авіація, морські перевезення, страхування, в них бізнес взаємодіє напряму із споживачами. В край складних умовах перебувають і аграрні компанії, діяльність яких безпосередньо прив'язана до конкретних територій, а роботи в полі є невідкладними. В цілому основні проблеми, окрім руйнувань, на які наштотувалися вітчизняні підприємства в поточних умовах – нестача кількості замовлень, логістичні проблеми та брак сировинних ресурсів, до того ж ці проблеми поширюються і на компанії, які працюють порівняно віддалено від районів активних бойових дій. В цілому, економічне відомство України говорить про те, що вітчизняний бізнес лише за перші два тижні війни зазнав втрат близько 80 млрд. дол. США.

Варто також зауважити той факт, що вітчизняний бізнес, як і економіка в цілому продемонстрували достатньо високий рівень адаптивних здібностей. Лише за три місяці з початку війни кількість підприємств малого та середнього бізнесу, що припинили свою роботу знизилась із 87 % до 56 %, натомість більше як втричі (до 20 %) зросла кількість компаній, які частково відновили свою роботу, і навіть було виявлено компанії, яким вдалося наростити обсяги роботи – 9 %, в тому числі 4 % з них приріст становив більш, ніж 40 %).

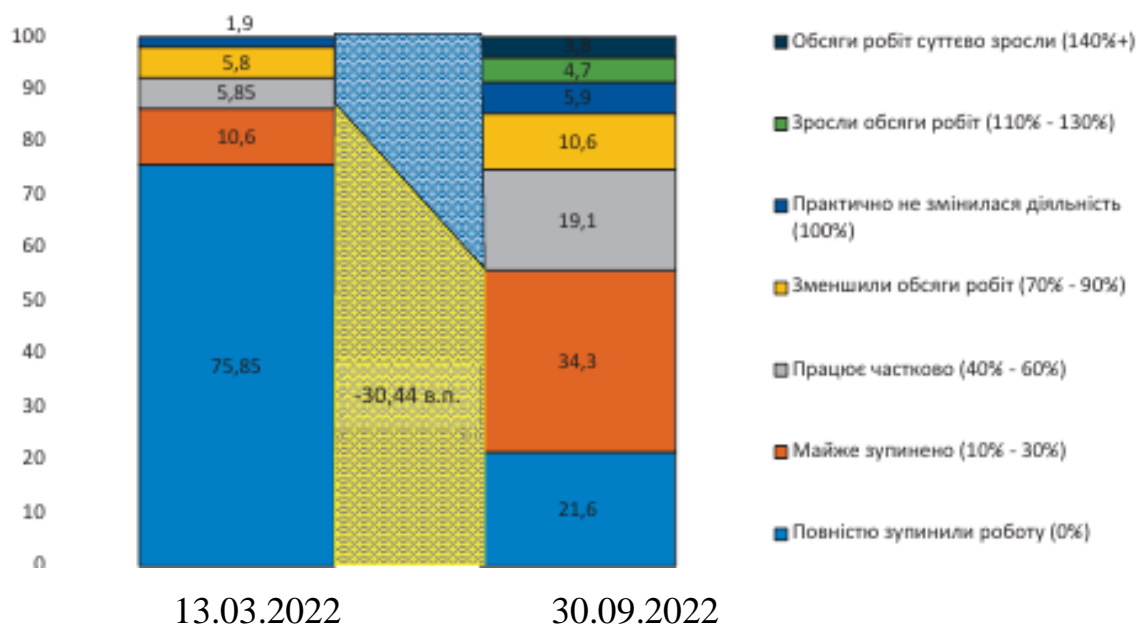

Рисунок 2.3. Стан бізнес-діяльності в період війни, станом на 13.03.2022 р. та 30.09.2022 р.

Вітчизняна економіка характеризується орієнтацією на експорт, що засвідчує те, що понад третини ВВП країни, зокрема у 2021 році це 34 %, формується через експортні операції, і саме експортний потенціал об'єктивно є однією із запорок економічної безпеки України. За офіційними даними Міністерства економіки України у зв'язку з агресією росії лише у березні 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорту – більш ніж втричі, порівняно з даними за лютий 2022 року.

В структурі національного експорту традиційно домінуючими були сировинні групи товарів, зокрема чорні метали (20,5 %) у 2021 році, зернові – 18 %, руди – 10,5 %, жири та олійні – 10,3 %.

Експортний потенціал країни переважно є сконцентрованим в межах шести областей, а найбільші частки (29 % національного експорту) припадають на три з них, на території яких ведуться із різною інтенсивністю бойові дії, або ж ракетні та артилерійські обстріли: Донецька, Запорізька, Миколаївська.

Разюче скорочення експорту, зокрема металів, спричинено дією декількох факторів: скорочення обсягів виробництва, що є наслідком втрат близько 30 % виробничих потужностей – колосальних руйнувань зазнали «ММК Ілліча»,

«Азовсталь» – відповідно другий і третій заводи металургійної галузі України, а також коксохімічний завод в Авдіївці, що є партнером зазначених підприємств у ланцюгу виробництва.

Другою причиною є порушення логістики та блокування агресором портів, оскільки на морські перевезення до війни припадало до 62 % вартості всіх експортних перевезень. Саме блокування портів активно сприяє втраті нашою країною традиційних лідерських позицій на глобальному ринку, передусім, металургії та аграрної продукції. А звільнені ніші поспіхом займають інші – рф, Індія, Індонезія та Індія, що є серйозною загрозою для нашої економіки, так як призведе, за незмінних обставин, до неминучої втрати експортного потенціалу.

Енергетична галузь України зазнає значних втрат та наражається на значні ризики. До моменту масованих атак, які перетворились на регулярні, що були нанесені рф по енергетичних об'єктах, прогнозувалося, що у 2023 році Україна потребуватиме щонайменше 55 млрд. дол. США допомоги іноземних партнерів, але після ракетних влучань по енергетичній інфраструктурі, деякі офіційні особи мають припущення, що держава потребуватиме додатково до 2 млрд. дол. США щомісяця.

Таким чином, в умовах сьогодення енергетична безпека та її забезпечення має вирішальне значення для забезпечення як функціонування економіки, так життєдіяльності домогосподарств:

- втрати державою частки енергетичного потенціалу з видобутку та переробки вуглеводних ресурсів;
- розрив головних логістичних ланцюгів поставок енергетичних ресурсів;
- суттєве здороження головних енергоресурсів на міжнародних ринках;
- зростання конкуренції за енергетичну сировину та ресурси;
- через активні бойові дії виникли проблеми щодо накопичення запасів газу та вугілля;
- позбавлення можливості управління Запорізькою АЕС, що станом на червень 2022 року спричинило майже двократне скорочення обсягів виробництва;

– порушення нормального режиму функціонування роботи ГЕС через руйнування греблі.

Окрім цього на порядку денному є питання про відновлення деокупованих територій, вартість відновлення яких передбачити не можливо. Війна надає нам право поки відкласти списання чи реструктуризацію на потім, проте не слід вдаватися до принципу «давайте все за будь-якими відсотками, війна все спише» – обережність та виваженість має супроводжувати нас сьогодні як мінному болі, і в прямому, і переносному сенсі [25].

Загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі України станом на вересень 2022 року склала понад 127 млрд дол. (за вартістю заміщення).

Це дані з детального звіту проекту «Росія заплатить» KSE Institute про збитки економіки України, понесені внаслідок пошкоджень і руйнувань фізичних активів (damages) внаслідок воєнної агресії росії.

Оцінка прямих фізичних пошкоджень здійснена в рамках Національної ради з відновлення України від наслідків війни аналітичною командою Київської Школи Економіки (КШЕ) спільно з Мінрегіонрозвитку, Мінінфраструктури, МОЗ, за координації Мінреінтеграції та у співпраці з іншими профільними міністерствами та Національним банком.

Відповідно до звіту, за червень-серпень 2022 року Україна додатково понесла на 31,5 млрд. дол. збитків своїм активам.

Найбільша частка у загальному обсязі збитків належить житловому фонду – 39,7 % або 50,5 млрд. дол. У порівнянні з початком червня 2022 року ця сума зросла на 11,2 млрд. дол. За останніми даними загалом пошкоджено та зруйновано 135,8 тис. приватних та багатоквартирних будинків, з яких 119,9 тис. – приватних (індивідуальних) будинків; 15,6 тис. – багатоквартирних будинків; 0,2 тис. – гуртожитків. У порівнянні з початком червня 2022 року кількість пошкоджених будинків зросла на 15 тис. Загальна площа пошкоджених або зруйнованих об'єктів становить 74,1 млн. кв. м., що складає 7,3 % від загальної площі житлового фонду країни.

На другому місці за обсягом збитків сфера інфраструктури – 27.7 % або 35,3 млрд. дол., з яких 26,6 млрд. дол. – внаслідок прямого руйнування доріг та 4,3 млрд. дол. – збитки залізниці. За червень-серпень 2022 року збитки, завдані залізничній інфраструктурі, зросли на 1,7 млрд дол.

Втрати активів бізнесу становлять щонайменше 9,9 млрд дол. і продовжують зростати. Це третя за величиною стаття збитків інфраструктури. В розрізі галузей найбільше постраждала металургія. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 412 підприємств, з яких 64 – це великі та середні підприємства. Очікується, що це число може бути вищим, оскільки наразі відсутня повна інформація про стан українських підприємств, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях.

Рисунок 2.4. Загальна сума збитків, завданих Україні, млрд дол.

Джерело: [26]

У порівнянні з початком червня 2022 року відбулося суттєве збільшення кількості зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури: зі 121 тис. до 136 тис. об'єктів зросла кількість житлових об'єктів, які постраждали від війни, з 777 до 978 – закладів надання медичної допомоги, зі 111 до 616 – адміністративних будівель, зі 105,2 тис. до 188,1 тис. – приватних легкових автомобілів.

Станом на вересень 2022 року з початку війни росії проти України пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 616 адмінбудівель, 978 медзакладів, з яких 24 приватні заклади охорони здоров'я, 1270 шкіл, 786 дитсадків, 775 об'єктів культури, 80 релігійних споруд, 149 закладів туризму та 153 спортивні об'єкти, 2910 торговельних точок, 19 аеропортів і цивільних аеродромів, 110 залізничних вокзалів і станцій, 315 мостів і мостових переходів державного, місцевого або комунального значення, 10 ТЕЦ, 322 котельні [26].

Оцінка витрат, млрд, USD

Тип майна	Оцінка збитків, \$ млрд	Доля прямих витрат за типом майна, % від загальної суми
 Житлові будівлі	50,5	39,7%
 Інфраструктура	35,3	27,8%
 Активи підприємств, промисловість	9,9	7,8%
 АПК та земельні ресурси	6,6	5,2%
 Соціальна сфера	0,2	0,1%
 Транспорт	2,7	2,1%
 Освіта	7,0	5,5%
 Торгівля	2,4	1,9%
 Енергетика	3,6	2,8%
 Охорона здоров'я	1,6	1,3%
 ЖКГ	2,3	1,8%
 Культура, туризм, спорт	2,0	1,6%
 Адміністративні будівлі	0,8	0,7%
 Цифрова інфраструктура	0,6	0,4%
 Фінансовий сектор	1,5	1,2%
Разом	127,0	100%

Рисунок 2.5. Загальна оцінка збитків інфраструктури у грошовому вимірі станом на вересень 2022 року

Джерело: [26]

Серед ряду інших внутрішніх проблем, що були спричинені війною та мають суттєвий вплив як на соціально-економічний розвиток держави, так і економічну безпеку України в цілому варто зазначити наступні:

- необхідності заміщення імпортованого з РФ та Білорусі бензину та дизельного палива (42 % та 63 % у структурі імпорту відповідно). Українські вітчизняні нафтопереробні заводи задовольняли лише 46 % внутрішнього попиту на бензин та 14 % внутрішнього попиту на дизельне паливо. Проблема з паливом ускладнюється обстрілами підприємств, у тому числі Кременчуцького нафтопереробного заводу (займає 14 % українського ринку дизельного пального);

- вітроенергетичних потужностей України – лише 27 % від загальних вітроенергетичних потужностей в Україні зараз виробляють електроенергію, решта виведена з експлуатації. 47 % потужностей відновлюваної енергетики перебувають у зоні бойових дій;

- зупинення виробництва добрив – найбільші виробники законсервували потужності. Запроваджено заборону на експорт (на ЄС припадало майже 45 % українського експорту азотних добрив), є потреба в альтернативних джерелах постачання для заміщення імпорту з Білорусі (32,1 % від загального обсягу імпорту);

- зупинення роботи половини фармацевтичних заводів при зростанні продажів медпрепаратів на 57 %. Підприємства, що функціонують, зазнають труднощів, пов'язаних з бойовими діями (наприклад, збої в ланцюжках поставок, руйнування складів, відсутність вантажного транспорту, загроза життю співробітників).

В той же час варто зазначити, що економіка країни продемонструвала потужні адаптаційні властивості, на чому також наголошують як вітчизняні, так і міжнародні експерти. Звісно, ситуація є вкрай складною, але такою, що перебуває під контролем. Аналітики стверджують, що вже подолано пік падіння і економіка вийшла на плато, звісно є ризики високої ймовірності ракетних ударів по військовій та цивільній інфраструктурі, наслідки яких наразі перебачити неможливо. При цьому, станом на вересень 2022 року, було проведено 58 аукціонів в межах малої

приватизації, завдяки чому бюджет отримав 1,5 млрд. гривень, а їхні перемоги мають погасити заборгованості придбаних підприємств перед державним бюджетом та із заробітної плати.

В той же Уряд активно працює над питаннями залучення іноземних інвестицій в Україну, зокрема, через такий ресурс, як платформа Advantage Ukraine, та забезпеченням страхування воєнних ризиків для інвесторів.

2.2. Компаративний аналіз позицій України в системі провідних індексів та рейтингів

Добробут країни та її участь у міжнародному поділі праці, рівень інтегрованості у світове господарство і, зрештою, її міжнародна конкурентоспроможність все більше залежать від успішності діяльності транснаціональних корпорацій, що здійснюються в її економіці.

Аналіз цих рейтингів дав можливість прослідкувати позицію України, а також оцінити реальний стан її економічних показників як конкурентних факторів. Зокрема, Україна має приділити пильну увагу зміцненню своїх фінансових ринків та зменшити залежність національної економіки від експортоорієнтованих галузей з метою створення сприятливих умов для конкурентоспроможності країни.

Рейтинги міжнародних організацій та установ дозволяють мати уявлення щодо реальної ситуації в країні, ідентифікувати її слабкі сторони, ризики та загрози та знайти шляхи підвищення конкурентоспроможності країни.

Слід визнати, що Уряд повинен розробляти політику, спрямовану на зміцнення фінансових ринків і зменшення залежності національної економіки від експортоорієнтованих галузей, що створить більш сприятливі умови для роботи корпоративного капіталу та зменшить експорт непродуктивного капіталу.

На поточний момент світові рейтинги ще не врахували поточних змін місця України, залишаючи місце 2021 року. А в ряді індексів, зокрема в такому, як Індекс Біг-Маку, Україна поряд із росією виключені на 2022 рік.

Таблиця 2.2

Позиції України в основних світових рейтингах, 2021 рік

Організація, що складає рейтинг	Рейтинг	Позиція в рейтингу серед числа країн
Institute for Economics and Peace	Глобальний індекс миру	82 з 144
United Nations Development Programme	Індекс людського розвитку	85 з 182
Transparency International	Індекс корупції	146 з 180
World Economic Forum	Глобальний індекс конкурентоспроможності	82 з 133

Джерело: складено автором на основі [29]

Щодо місця країни у рейтингу в індексі економічної свободи, то Україна за останніми наявними даними обіймала 130 місце серед 177 країн світу, що також було представлено у рейтингу (рис. 2.6).

Рейтинг країн за індексом економічної свободи 2022 р.

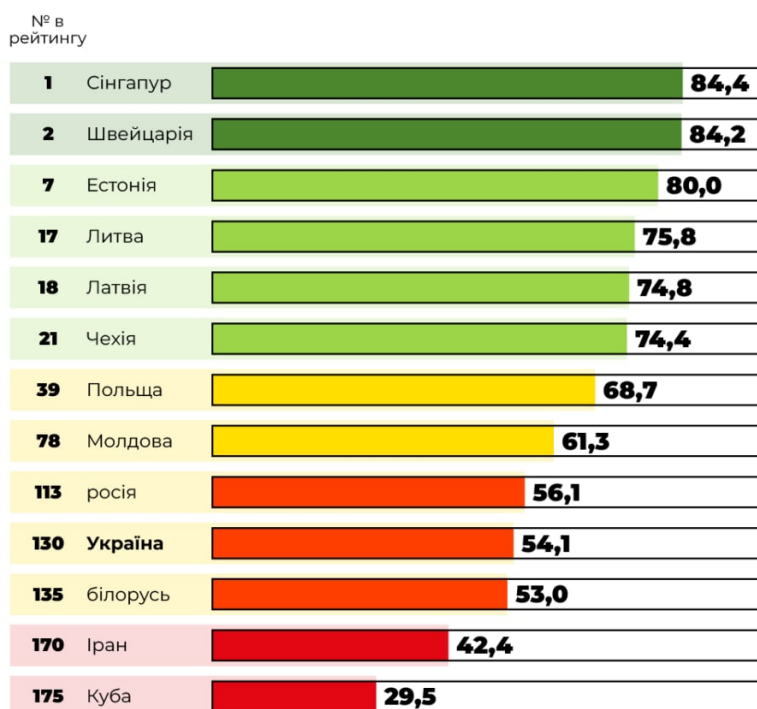

Рисунок 2.6. Рейтинг індексу економічної свободи, 2022 рік [29]

Індекс економічної свободи – щорічний показник, який розраховують експерти Wall Street Journal спільно із Heritage Foundation. Сукупний бал даного індексу формує середнє арифметичне значення показників, що входять до 4 групи критеріїв та містять в собі три різні пункти. Забезпечити свободу підприємництва – одна із пріоритетних задач держави на економічному фронті навіть в умовах війни.

Рисунок 2.7. Індекс економічної свободи України 2022 року, бали в розрізі складових критеріїв

Джерело: [29]

В даному контексті з аналітичної точки зору, доцільно навести позиції в даному рейтингу безпосередньо сусідніх із нашої країною держав (рис. 2.8). З наведеного порівняльного аналізу стає очевидним той факт, що до війни значення індексу економічної свободи України демонструвало найбільш динамічне зростання серед сусідніх країн.

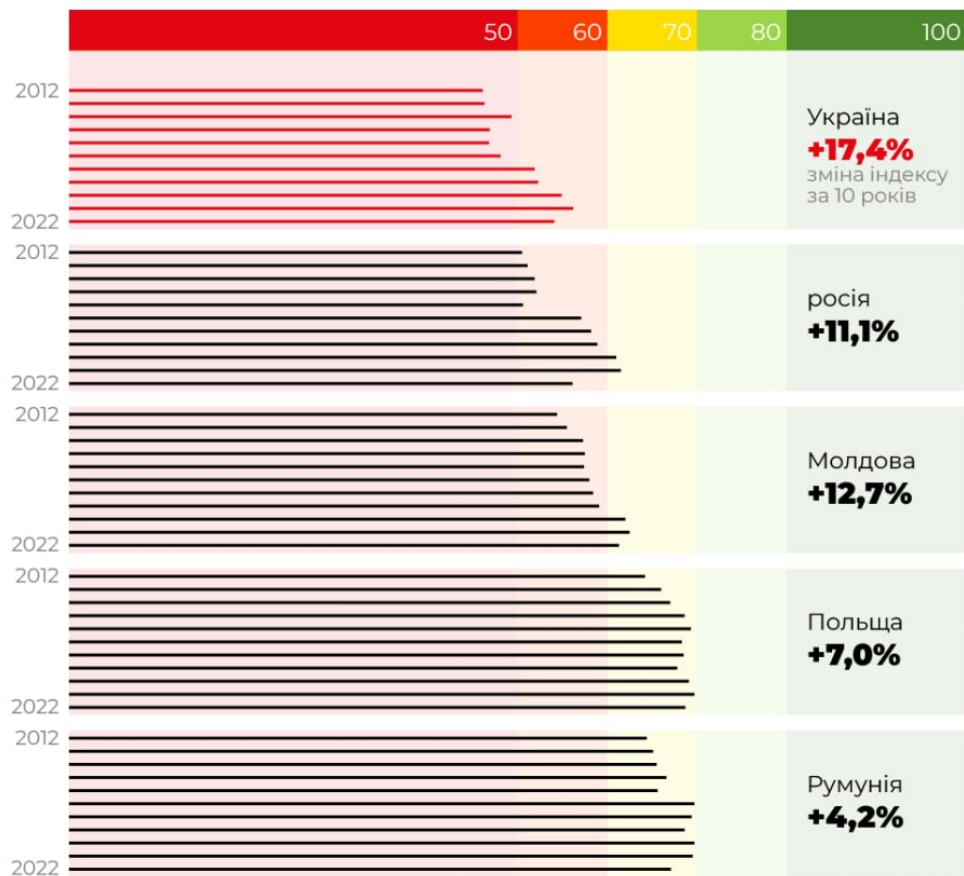

Рисунок 2.8. Порівняльний аналіз зростання індексу економічної свободи України порівняно із країнами-сусідами у 2022 року

Джерело: [29]

Щодо індексу людського розвитку, то 8 вересня 2022 року було оприлюднено рейтинг за підсумками 2021 року. У звіті йдеться про те, що після тридцяти років безперервного зростання значення Індексу людського розвитку, що охоплює такі показники, як очікувана середня тривалість життя, кількість часу, що людина в середньому витрачає на навчання за час всього свого життя, а також середній рівень заробітної плати за рік. Попри те, що переважній більшості зі 191 країн, для яких підраховується Індекс людського розвитку, вдалося відновити зростання 2021 завдяки частковому приборканню пандемії COVID-19, прогнози на 2022 рік не є оптимістичними, заявив один з авторів звіту Ахім Штайнер. Він зазначив, що в даному періоді понад 80 країн світу зустрінуться з проблемами щодо виплати та обслуговування свого державного боргу. Однією з найважливіших причин, через які у 2022 році очікується подальше суттєве падіння Індексу людського розвитку в

глобальних масштабах, експерти ООН називають війну, яку росія розв'язала проти України. Відчутний вплив на падіння даного показника все ще матиме і пандемія COVID-19, а на додачу також глобальні кліматичні зміни.

Швейцарія (значення показника 0,962) очолює перше місце в останній редакції індекса з очікуваною середньою тривалістю життя у 84 роки, 16,5 роками, необхідними на навчання протягом всього життєвого циклу людини та середньою зарплатою, що становить 66 тисяч доларів на рік. На останньому місці знаходиться Південний Судан, де середня тривалість життя становить лише 55 років, люди витрачають на навчання лише 5,5 років протягом всього свого життя та заробляють лише всього 768 доларів на рік.

Україна із показником 0,773 розташувалася на 77 місці, і це значення – до початку війни. Причому попереду нас Іран, а нижче – Північна Македонія та Китай.

Відповідно до попереднього звіту Україні вдалося покращити свої позиції в даному рейтингу, піднявшись на 14 позицій, зайнявши 74 місце. Значення показника – 0,779 (із максимальних 1,000).

Rank	Country	HDI value (2019)	Life expectancy at birth (years) SDG3	Expected years of schooling (years) SDG 4.3	Mean years of schooling (years) SDG 4.6	Gross national income (GNI) per capita (PPP \$) SDG 8.5
70	Iran (Islamic Republic of)	0.783	76.7	14.8	10.3	12,447
72	Sri Lanka	0.782	77.0	14.1	10.6	12,707
73	Bosnia and Herzegovina	0.780	77.4	13.8	9.8	14,872
74	Grenada	0.779	72.4	16.9	9.0	15,641
74	Mexico	0.779	75.1	14.8	8.8	19,160
74	Saint Kitts and Nevis	0.779	74.8	13.8	8.7	25,038
74	Ukraine	0.779	72.1	15.1	11.4	13,216
78	Antigua and Barbuda	0.778	77.0	12.8	9.3	20,895
79	Peru	0.777	76.7	15.0	9.7	12,252
79	Thailand	0.777	77.2	15.0	7.9	17,781

Source: Human Development Report Office 2020. • Created with Datawrapper

Рисунок 2.9. Індекс людського розвитку, 2019

Згідно наведених даних на рисунку 2.9 очікувана тривалість життя українців у 2019 році становила 72,1 років, середня тривалість навчання населення – 11,4

років, а очікувана тривалість навчання населення – 15,1 років. Індекс валового національного доходу на душу населення становив 13 216 дол. США.

Для порівняння на рисунку 2.10 наведено позиції та значення складових індексу країн першої з десятки рейтингу 2019.

	Rank	Country	HDI value (2019)	Life expectancy at birth (years) SDG3	Expected years of schooling (years) SDG 4.3	Mean years of schooling (years) SDG 4.6	Gross national income (GNI) per capita (PPP \$) SDG 8.5
	1	Norway	0.957	82.4	18.1	12.9	66,494
	2	Ireland	0.955	82.3	18.7	12.7	68,371
	2	Switzerland	0.955	83.8	16.3	13.4	69,394
	4	Hong Kong, China (SAR)	0.949	84.9	16.9	12.3	62,985
	4	Iceland	0.949	83.0	19.1	12.8	54,682
	6	Germany	0.947	81.3	17.0	14.2	55,314
	7	Sweden	0.945	82.8	19.5	12.5	54,508
	8	Australia	0.944	83.4	22.0	12.7	48,085
	8	Netherlands	0.944	82.3	18.5	12.4	57,707
	10	Denmark	0.940	80.9	18.9	12.6	58,662

Source: Human Development Report Office 2020. • Created with Datawrapper

Рисунок 2.10. Країни-лідери за значенням індексу людського розвитку, 2019

Проте варто зазначити, що протягом минулого року Україна очолила своєрідний світовий рейтинг новин, так у 2022 році Україна вийшла на перше місце в світі щодо кількості запитів, новин та повідомлень.

Що стосується Індексу конкурентоспроможності у 2022 році (рисунок 2.11), вперше лідирує північна країна в світовому рейтингу конкурентоспроможності IMD, який також підкреслює, як інфляційний тиск змушує гострі соціально-екологічні проблеми відходити на другий план. Данія грає надзвичайно агресивно на фронті сталого розвитку та виграє від того, що вона маленька країна на європейському ринку.

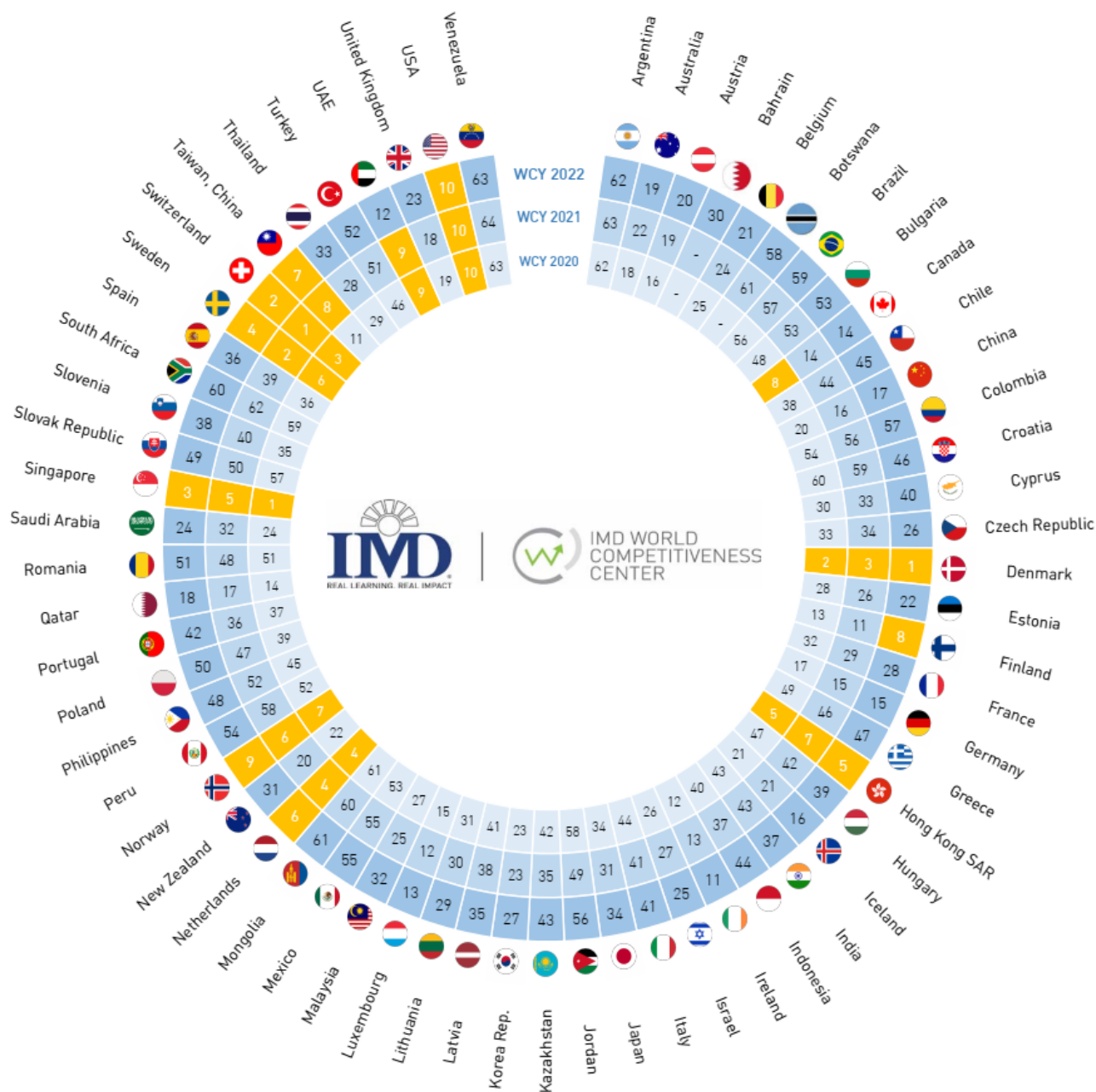

Рисунок 2.11. Індекс конкурентоспроможності країн 2020-2022 рр.

У Всесвітньому центрі конкурентоспроможності IMD позитивно відзначили включення додаткової економіки в щорічник 2022 – Бахрейн. Однак загальна кількість економік, які потрапили в рейтинг, становить 63, що на дві економіки менше очікуваної загальної кількості. Це пояснюється тим, що дві економіки, а саме росія та Україна, не включені до рейтингу 2022 року через обмежену надійність зібраних даних. Щоб зберегти якість і надійність отриманих результатів, IMD був змушений виключити зазначені дві економіки.

У 2021 році Україна посіла 54 місце. Для порівняння, у 2017 році Україна була на 60-й позиції. До того ж у дослідженні окремо виділяються цифровий рейтинг, в якому Україна на 58 місці, та рейтинг кадрового потенціалу, в якому ми зросли до 42 місця. Цей рейтинг оцінює, наскільки країни розвивають, залучають та утримують висококваліфіковані кадри, які забезпечують підприємствам додану вартість.

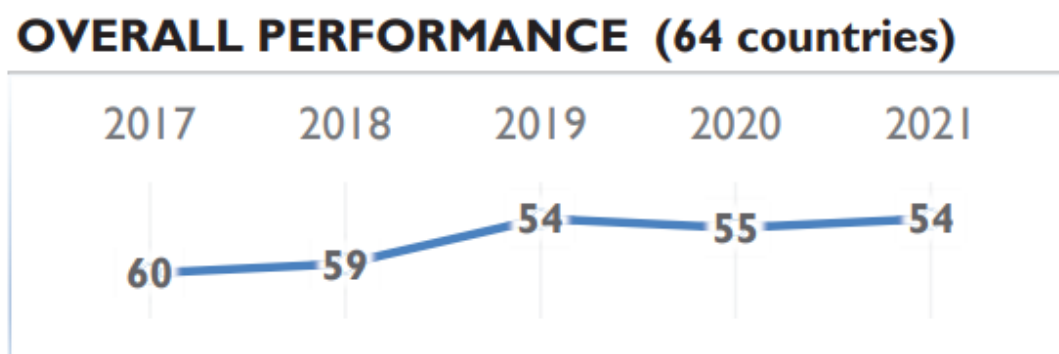

Рисунок 2.12. Динаміка Індексу конкурентоспроможності України 2017-2021 рр.

Серед викликів, які наразі стоять перед Україною:

- контроль над епідемією коронавірусу;
- перемога України у повномасштабній російсько-українській війні;
- сприяння економічному відновленню та впровадженню приватно-державного партнерства (особливо для інфраструктурних проєктів);
- запуск повномасштабного ринку енергетики та землі;
- активізація внутрішнього фондового ринку та накопичувальної пенсійної системи.

Biggest news stories of 2022

By total hours engaged, m

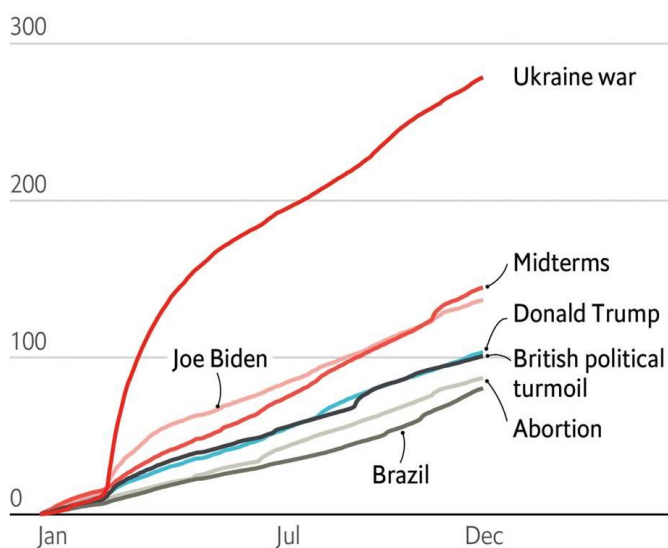

Рисунок 2.13. Україна та війна стала темою номер № 1 у світових ЗМІ у 2022 році

Джерело: [30]

Україна та війна стала темою номер № 1 у світових ЗМІ цього року. Навіть найближчі теми не можуть зрівнятися з охопленням новин про нас.

Аналітична компанія Chartbeat зробила рейтингування з набору 6,5 млн новинних історій по 32 тематикам. З 1 мільярда годин, які аудиторія витратила на їх читання, «Україна та війна» загалом зайнала 278 мільйонів годин. Для розуміння це приблизно таке ж охоплення, як COVID-19 у 2021 році [30].

Тож, війна в Україні не дає міжнародним рейтинговим агентствам здійснити точне позиціонування України на сьогодні в світі, але трансформації, які відбуваються, говорять проте, що після Перемоги, за умови виваженої державної політики, Україна володіє достатньою кількістю шансів якісно покращити власні позиції у всіх рейтингах.

2.3. Вплив військової агресії проти України на вектор та динаміку розвитку глобальної економічної системи

Вторгнення росії в Україну призвело до нового циклу прогнозів про те, що кінець глобалізації близький, подібно до того, як можна було побачити на початку пандемії Covid-19. Однак глобальні транскордонні потоки значно відновилися з початку пандемії. На наш погляд, війна, ймовірно, скоротить багато видів міжнародної ділової активності та спричинить певні зсуви в їх географії, але не призведе до згортання міжнародних потоків.

Окрім людських страждань та глибокої гуманітарної кризи, які спричинило вторгнення рф до України, в масштабах всієї світової економіки будуть відчуватися та спостерігатися суттєве гальмування зростання та підвищення рівня інфляції.

Паралельно із економікою України, глобальна економічна система, не оговтавшись від пандемічної кризи, продовжує бути ослабленою війною через значні збої в торгівлі та шоки цін на продовольство та паливо, що все сприяє високій інфляції та подальшому посиленню глобальних кризових явищ. Ділова активність у євроні, найбільшому економічному партнері країн, що розвиваються, Європи та Центральної Азії, помітно погіршилася у другій половині 2022, прослідковується зниження рівня довіри споживачів і бізнесу. Однак найбільш згубними наслідками вторгнення є стрімке зростання цін на енергоносії на тлі значних скорочень російського енергопостачання.

Відповідно до попередніх і неофіційних звітів провідних світових аналітичних агентств, виробництво в Європі та Центральній Азії за підсумками 2022 року продемонструвало скорочення на 0,2 %, що також транслює негативні наслідки вторгнення, що у підсумку мають практично глобальні масштаби. Ескалація геополітичної напруженості спровокувала можливу енергетичну кризу в Європі. Якщо війна триватиме достатньо довгий період час, зокрема рік і більше, регіональне виробництво може впасти ще більше.

Наслідки вторгнення будуть поширюватися по трьом основним напрямкам. По-перше, різке зростання цін на групи біржових товарів, зокрема енергоносії та

продовольчі позиції, що призведе у подальшому до ще більшого зростання інфляції та сприятиме росту інфляції та матиме негативний вплив на попит.

По-друге, вже мають місце порушення торговельних потоків, що особливо відчувають сусідні із Україною держави, проблеми із організацією постачання та грошових потоків, а також історично високий рівень зростання біженців.

По-третє, скорочення впевненості з боку підприємців та зростання невизначеності інвесторів негативно впливають на рівень цін колись привабливих активів, що провокує більш жорсткі фінансові умови та можливе прискорення відпливу капіталів із країн, ринок яких формується. Війна в Україні спонукала до виходу понад 400 іноземних компаній з росії, хоча це ще не призвело до хвилі фактичного вилучення активів, що зменшило б ПІІ. Оскільки на росію припадає лише 1 % світових обсягів ПІІ, головний вплив війни на міжнародні корпоративні інвестиції, ймовірно, буде результатом її негативних макроекономічних наслідків. Війна може скоротити зростання світового ВВП протягом наступного року більш ніж на один відсотковий пункт, і ПІІ, як правило, страждають у періоди повільнішого зростання, оскільки компанії зосереджуються на захисті своїх поточних ринків, а не на розширенні на нові.

Портфельні інвестиції становлять ще одну важливу частину міжнародних потоків капіталу. Вони пов'язують фінансові ринки, але, на відміну від ПІІ, не передбачають контролю над іноземними суб'єктами господарювання. Портфельні потоки різко впали та відновилися навіть швидше, ніж ПІІ на початку пандемії. Але війна в Україні спричинила передбачуваний, але все ще скромний, відхід портфельних інвестицій із ринків, що розвиваються.

Україна та агресор є крупними виробниками сировинних товарів, а зазначені дестабілізаційні чинники вже спричинили різке зростання світових цін, особливо на газ та нафту. Вартість продовольчих товарів зросла, а ціни на пшеницю, 30 % глобального експорту якої дають Україна та росія, досягли рекордного рівня. Наслідки особливо важкі для продуктів харчування та палива, ключових статей експорту з росії та України. Країни намагаються зменшити свою залежність від основного імпорту з геополітичних суперників, але ширший відхід від міжнародної

торгівлі – що ще більше посилить інфляцію – мало ймовірний. Кілька країн фактично знижують тарифи для боротьби з інфляцією. Імператив збереження співпраці з країнами-союзниками також має зменшити ризик розгортання ширшої спіралі ескалації протекціонізму.

Рисунок 2.14. Динаміка світових цін на основні види товарів після вторгнення рф в Україну

Війна в Україні ще більше збільшує ризики кібербезпеці, а також призвела до нових обмежень на міжнародні потоки інформації через платформи соціальних мереж, із блокуванням доступу до Facebook, Twitter та Instagram.

Людські потоки. Міжнародні потоки людей були суттєво обмежені під час пандемії Covid-19 через їх потенціал передачі вірусу та його варіантів.

Війна спричинила сплеск кількості людей, які вимушено перетинають державні кордони. Понад три мільйони біженців втекли з України лише протягом перших трьох тижнів військових дій (найбільша криза біженців у Європі з часів Другої світової війни).

Крім глобальних вторинних ефектів, країни, схильні до прямих ризиків у сфері торгівлі, туризму та фінансової сфери, зазнають додаткового тиску. Країни, які залежать від імпорту нафти, зіштовхнуться зі збільшенням бюджетного та торговельного дефіциту, а також підвищенням інфляційного тиску, але деякі експортери, наприклад, на Близькому Сході та в Африці, можуть виграти від зростання цін. Більш різке підвищення цін на продовольство та паливо може збільшити ризик заворушень у деяких регіонах, від Африки на південь від Сахари та Латинської Америки до Кавказу та Центральної Азії, а в окремих регіонах Африки та Близького Сходу, швидше за все, ще більше знизиться рівень продовольчої безпеки. На думку експертів, у більш довгостроковій перспективі війна може докорінно змінити світовий економічний і геополітичний порядок у разі зсуву торгівлі енергоносіями, перебудови ланцюжків поставок, фрагментації платіжних систем та перегляду країнами структури валютних резервів. Зростання геополітичної напруженості ще більше підвищує ризики посилення економічної роздробленості, особливо у сфері торгівлі та технологій. Розглянемо вже наявні та ймовірні наслідки війни в Україні в розрізі окремих регіонів світу:

Європейський регіон. Україні вже завдано величезних збитків. Безпрецедентні санкції, введені проти РФ, призведуть до порушення фінансового посередництва та торгівлі, що неминуче обернеться глибокою рецесією в країні. Зниження курсу рубля посилює інфляцію, ще більше знижуючи рівень життя населення. Для Європи енергоносії є основним каналом поширення вторинних ефектів, оскільки росія є важливим джерелом імпорту природного газу. Більш масштабні збої в ланцюзі постачання також можуть мати серйозні наслідки. Ці наслідки прискорять темпи інфляції та уповільнять відновлення економіки після пандемії. У країнах Східної Європи вже мало місце зростання вартості фінансування та наплив біженців. За даними Організації Об'єднаних Націй, вони вже прийняли більшість із 3 мільйонів людей, які залишили Україну.

Уряди країн Європи також можуть зіткнутися з бюджетними проблемами через додаткові витрати на забезпечення енергетичної безпеки та оборонні бюджети. Хоча ризики нерезидентів, пов'язані з падінням цін на російські активи,

видаються помірними за світовими стандартами, тиск на країни з ринком, що формується, може підвищитися, якщо інвестори вирішать перейти в безпечні активи. У той самий час пов'язані з росією прямі ризики більшості європейських банків невеликі за масштабами і піддаються регулюванню.

Кавказ та Центральна Азія. На відміну від Європи ці сусідні країни сильніше відчують наслідки рецесії в рф та введених проти неї санкцій. Через тісні зв'язки у сфері торгівлі та платіжних систем вони позначаються на торгівлі, грошових переказах, інвестиціях та туризмі, що негативно вплине на економічне зростання, інфляцію, рахунки зовнішніх операцій та бюджетні рахунки. Незважаючи на те, що експортери біржових товарів мають отримати вигоди від зростання міжнародних цін, вони ризикують зіткнутися зі скороченням експорту енергоносіїв, якщо санкції поширяться на трубопроводи через територію рф.

Близький Схід та Північна Африка. Є ймовірність значного непрямого впливу підвищення цін на продовольство та енергоносії, а також посилення світової фінансової кон'юнктури. Наприклад, Єгипет імпортує приблизно 80 % пшениці з росії та України. А будучи затребуваним в обох країнах туристичним напрямом, він також зазнає скорочення витрат туристів. Заходи щодо стримування інфляції, наприклад збільшення державних субсидій, можуть створити навантаження на слабкі бюджетні рахунки. Крім того, погіршення умов зовнішнього фінансування може прискорити відтік капіталу та посилити фактори, що стримують економічне зростання, у країнах із підвищеним рівнем боргу та значними потребами у фінансуванні. Зростання цін може спричинити соціальну напруженість у деяких країнах, наприклад, у країнах із слабкими системами соціального захисту, нечисленними можливостями працевлаштування, обмеженим бюджетним простором та урядом, що не користується широкою підтримкою.

Африка на південь від Сахари. У той час як континент починав поступово відновлюватись. Коли континент починав поступово відновлюватися після пандемії, ця криза ставить під загрозу досягнутий прогрес. Багато країн регіону особливо вразливі перед наслідками війни, зокрема через підвищення цін на енергоносії та продовольство, скорочення туризму, а також ймовірні труднощі з

доступом на міжнародні ринки капіталу. Конфлікт стався в той момент, коли більшість країн мають мінімальні можливості економічної політики, щоб протистояти наслідкам шоку. Швидше за все це посилить соціально-економічний тиск, уразливість державного боргу та довготривалі наслідки пандемії, з якими ще раніше зіткнулися мільйони домашніх господарств та підприємств. Рекордно високі ціни на пшеницю викликають особливе занепокоєння для регіону, який імпортує приблизно 85 відсотків своїх поставок, із них одна третина надходить із РФ та України.

Західна півкуля. Ціни на продовольство та енергоносії є основним каналом поширення вторинних ефектів, які в деяких випадках виявляються значними. Високі ціни на біржові товари, швидше за все, суттєво прискорять темпи інфляції в країнах Латинської Америки та Карибського басейну, де 8-відсотковий середній річний показник вже спостерігається у п'яти найбільших економіках: Бразилії, Мексиці, Чилі, Колумбії та Перу. Центральним банкам може знадобитися далі відстоювати довіру до їхньої здатності боротися з інфляцією.

Вплив подорожчання біржових товарів на економічне зростання нерівномірне. Підвищення цін на нафту негативно позначилося на країнах-імпортерах Центральної Америки та Карибського басейну, при цьому експортери нафти, міді, залізної руди, кукурудзи, пшениці та металів можуть продавати свої товари за вищими цінами та пом'якшити вплив на економічне зростання.

Фінансова кон'юнктура залишається відносно сприятливою, але ескалація конфлікту може спричинити глобальні фінансові труднощі, які при посиленні внутрішньої грошово-кредитної політики негативно вплинуть на економічне зростання.

США мали зв'язків з Україною та Росією, що послаблює прямі наслідки, але інфляція досягла максимального рівня за сорок років ще до того, як через війну підскочили ціни на сировинні товари. Це означає, що ціни можуть продовжити зростати, коли Федеральна резервна система почне підвищувати процентні ставки.

Азія та Тихоокеанський регіон. Вторинні ефекти, пов'язані з Росією, швидше за все, мають обмежений характер через відсутність тісних економічних зв'язків,

однак уповільнення зростання в Європі та світовій економіці завдасть тяжких збитків великим експортерам. Вплив на рахунок поточних операцій буде найбільшим у країнах АСЕАН – імпортерах нафти, Індії та країнах з прикордонною економікою, включаючи деякі острови Тихого океану. Ситуація може посилитися через скорочення туристичної галузі в країнах, які залежать від туристів з РФ.

Безпосередній вплив на Китай буде менш значним, оскільки заходи бюджетного стимулювання сприятимуть досягненню цільового рівня зростання 5,5 відсотка 2022-2023 рр, а частка РФ становить відносно невеликий обсяг товарів китайського експорту. Однак, проблеми посилюються через зростання цін на біржові товари та ослаблення попиту на великих експортних ринках.

Аналогічні вторинні ефекти очікуються у Японії та Кореї, де їхні наслідки можуть пом'якшити нові нафтові субсидії. В Індії зростання цін на енергоносії спричинить підвищення інфляції, яка вже знаходиться у верхній частині цільового діапазону центрального банку. Місцеве виробництво та збільшення споживання рису замість пшениці мають послабити тиск на ціни на продовольство у країнах Азії. Висока вартість імпортного продовольства та енергоносіїв призведе до зростання споживчих цін, хоча субсидії та встановлення граничних цін на паливо, продовольство та добрива можуть пом'якшити безпосередній вплив, але за рахунок бюджетних витрат.

Наслідки війни РФ з Україною вже викликали потрясіння не лише для цих країн, але й для всього регіону та світу, і вони говорять про важливість наявності глобальної системи фінансового захисту та регіональних механізмів для захисту економіки. З іншої сторони, війна все-таки може мати великий вплив на географію міжнародних потоків, але ключовою країною, на яку слід орієнтуватися в цьому контексті, буде Китай, а не Росія. Щоб отримати певну перспективу, необхідно подумати, яка частина світової торгівлі та інших потоків відбувається між країнами з різних сторін поточного конфлікту.

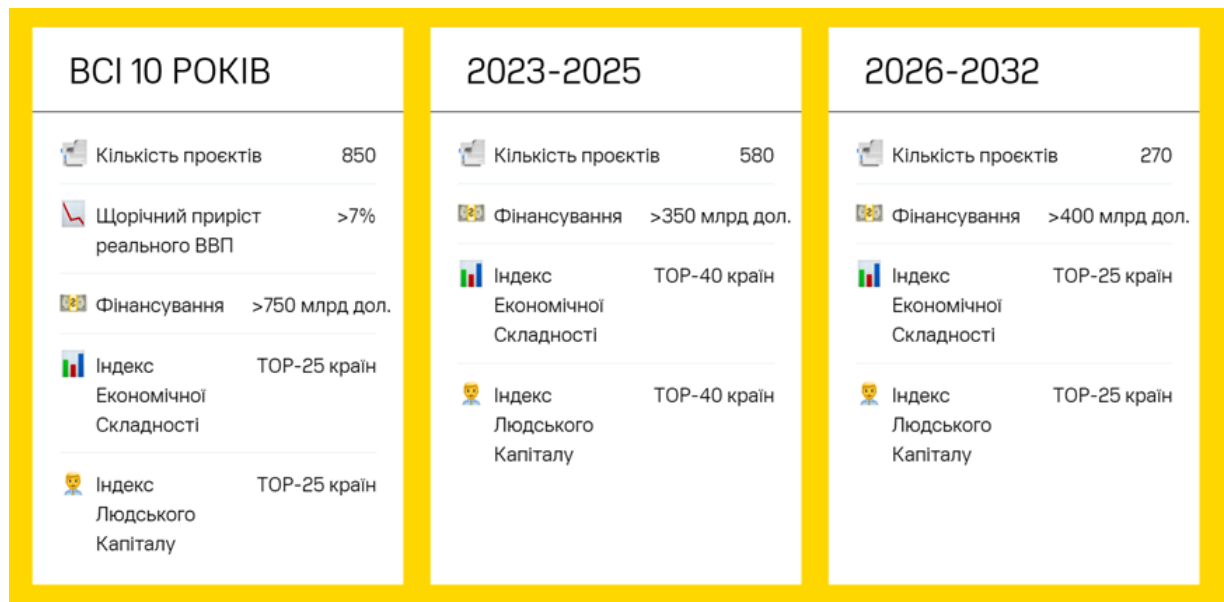
РОЗДІЛ 3. ПОТЕНЦІЙНІ СЦЕНАРІЇ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

3.1. Зміст та складові плану майбутнього відновлення України: особливості його реалізації у порівнянні із повоєнним відновленням інших країн

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року спричинило найбільший конфлікт у Європі з часів Другої світової війни з руйнівними гуманітарними та економічними наслідками. Згідно з даними Організації Об'єднаних Націй, війна змусила майже одну третину українців залишити свої домівки (розсіявши 7,8 мільйона біженців по всій Європі та перемістивши 6,2 мільйона всередині країни) і вбила або поранила понад 16 000 мирних жителів (ООН зазначає, що фактична кількість жертв, ймовірно, значно вища) [37]. Згідно з даними Київської школи економіки, війна знищила щонайменше 127 мільярдів доларів національних будівель та іншої інфраструктури [38]. Міжнародний валютний фонд (МВФ) прогнозує, що цього року ВВП України впаде на 35 %. Інфляція становить понад 20 %, значною мірою тому, що Уряд покладається на центральний банк для фінансування свого бюджетного дефіциту [39].

Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль представив План відновлення України на конференції в Лугано 4-5 липня 2022 року.

Фінансування та графік: 10-річний план складається з двох етапів, 2023-2025 рр. і 2026-2032 рр., і охоплює 850 широкомасштабних проєктів, які потребують фінансування на загальну суму приблизно 750 мільярдів доларів [40].

Рисунок 3.1. Очікувані результати згідно Плану відновлення України
Джерело: [40]

Пріоритети: двома найбільшими компонентами плану є реконструкція та модернізація житла та інфраструктури (від 150 до 250 мільярдів доларів США; 103 проєкти та заходи) та розширення матеріально-технічних і транспортних об'єктів (аеропортів, залізниць, доріг, портів) та їх інтеграція з ЄС (120-160 млрд. дол.; 145 проєктів і заходів). Інші важливі пункти включають досягнення енергетичної незалежності та розвиток «зеленої» енергетики (130 мільярдів доларів; 21 проєкт і діяльність), забезпечення доступу до фінансування через страхування, кредитні гарантії та інші програми (75 мільярдів доларів; 21 проєкт і діяльність), а також підтримку високих технологічний та інші потенційно швидкозростаючих секторів економіки (50 мільярдів доларів; 34 проєкти та заходи).

Координація донорів: План передбачає не конкретну структуру координації донорів, уряд України згодом поширив пропозицію створити фонд відновлення з наглядовою радою, у якій три чверті місць мали б займати представники донорів [41].

Нагляд: у Плані стверджується, що зміцнення українських інституцій і «деолігархізація» є його фундаментальними передумовами, включаючи прозорість публічних даних, перезапуск антикорупційних офісів, реформування

правоохоронних органів, імплементацію законодавства про корпоративне управління та синхронізацію антимонопольних практик з ЄС.

Головною метою плану Європейської Комісії RebuildUkraine, опублікованого 18 травня 2022 року, є створення «вільної та процвітаючої країни, заснованої на європейських цінностях, добре інтегрованої в європейську та світову економіку» [42].

Фінансування та графік: коли Комісія оприлюднила свій План, вона сказала, що загальний обсяг необхідного фінансування ще не відомий, але він буде «значним» і реконструкція потенційно триватиме більше десяти років. У вересні 2022 року спільно зі Світовим банком і урядом України вона оцінила вартість відновлення та реконструкції станом на 1 червня 2022 року в 349 мільярдів доларів і заявила, що зазначена сума буде зростати.

Пріоритети: План окреслює чотири стовпи:

- відновлення інфраструктури, медичних послуг, житла та шкіл, а також цифрової та енергетичної стійкості відповідно до найновіших європейських політик і стандартів;

- надання адміністративної та технічної підтримки, щоб Україна могла продовжувати модернізацію своїх інституцій для забезпечення належного управління та поваги до верховенства права;

- структурний і регуляторний порядок денний в Україні, який би поглибив економічну та суспільну інтеграцію України та її народу з ЄС;

- сприяння зеленому та цифровому переходу України через сталу економічну конкурентоспроможність, торгівлю та розвиток приватного сектору.

Координація донорів: Комісія передбачає створення міжнародної координаційної платформи, яку спільно очолять Комісія та український уряд. Він слугуватиме основним і єдиним пунктом входу для всіх дій щодо відновлення України та працюватиме з державами-членами ЄС, іншими країнами та міжнародними фінансовими установами. Платформа визначала б пріоритети фінансування та конкретні проєкти для реалізації пріоритетів, координувала би джерела фінансування та контролювала прогрес. План передбачає створення

механізму RebuildUkraine Facility, закладеного в бюджет ЄС, який слугуватиме правовим інструментом для надання грантів і позик ЄС.

Нагляд: президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн заявила, що інвестиції в Україну йдуть пліч-о-пліч з реформами, які підтримуватимуть Україну на її європейському шляху. У Плані не описуються конкретні механізми нагляду, але йдеться про те, що RebuildUkraine Facility зробить значний наголос на належному врядуванні, верховенстві права, раціональному фінансовому управлінні, а також на захисті від корупції та шахрайства.

Співробітники Світового банку в документі, опублікованому 21 квітня 2022 року, написали, що під час реконструкції Україна матиме можливість нарешті позбутися спадщини минулого та перейти до більш продуктивного, стійкого та інклюзивного суспільства. Це вимагає не лише відновлення житла та інфраструктури, але й інституцій, які дозволять побудувати динамічну економіку, закріплену на сильному зобов'язанні України стати членом Європейського Союзу.

Фінансування та часові рамки: документ розділив економічну допомогу на три фази: допомога під час війни, відновлення протягом перших шести-восьми місяців після війни та стійка реконструкція в середньостроковій перспективі. Спільно з Європейською Комісією та урядом України Світовий банк у вересні 2022 року оцінив потреби у відновленні та реконструкції в 349 мільярдів доларів. Документ визначив три критичні шляхи для передачі ресурсів з-за кордону: гранти через Світовий Банк і МВФ; кредити за ставками нижче ринкових і на пролонговані терміни; гарантії країн-донорів щодо позик від міжнародних фінансових установ.

Пріоритети: План перераховував чотири критичні напрямки реконструкції:

1) фундаментальне реформування державних фінансів і фінансового сектора України, у тому числі шляхом нижчої та більш справедливої ставки податку та зменшення залежності від вітчизняних банків;

2) стимулювання виходу на територію та зростання нових технологічно просунутих підприємств для використання торговельних можливостей з ЄС;

3) відбудова державних соціальних послуг, особливо якісної системи освіти та мережі закладів охорони здоров'я;

4) розбудова сталої енергетичної, транспортної та іншої інфраструктури, яка відповідає «зеленій угоді» ЄС.

Координація донорів: у документі відзначається багатодонорський трастовий фонд Світового банку та рахунок, яким керує МВФ, як механізми надання допомоги, і згадується, що критичною потребою зовнішніх партнерів України є тісна координація всіх їхніх ресурсів.

Нагляд: у звіті не описуються конкретні механізми нагляду, але міститься заклик до технічної підтримки для зміцнення антикорупційних органів України та пошуків зусиль для забезпечення того, щоб українська судова система була професійною, некорумпованою та справедливою.

CEPR, мережа дослідників-економістів, багато з яких працюють в європейських університетах, опублікувала свій план на початку війни, 8 квітня 2022 року, з надією, що він призведе до ширшого проекту з глибшим аналізом того, як найкраще реконструювати Україну. У ньому сказано, що міжнародна допомога має поставити Україну на шлях вступу до ЄС, має бути швидкою, але обумовлена підзвітністю та основними етапами, і має зосереджуватись на грантах, а не на позиках, тому що від країни, зруйнованої війною, не можна очікувати погашення додаткових боргів. У ньому сказано, що донори повинні тісно координувати допомогу між собою та з Україною, щоб мінімізувати витрати та затримки, і що українці (зокрема на місцевому рівні) повинні володіти реконструкцією, виділивши частину допомоги, і мати можливість продовжувати проекти після закінчення міжнародної допомоги.

Фінансування та часові рамки: як і інші плани, він поділяє реконструкцію на три післявоєнні фази: реагування на надзвичайні ситуації (перші 6 місяців, схоже на реагування на стихійне лихо), відновлення критичної інфраструктури та послуг (від 3 до 24 місяців); закладення основи для майбутнього зростання та модернізації (середньострокової та довгострокової). План оцінює витрати на реконструкцію в 200-500 мільярдів євро, але попереджає, що витрати зростають у міру продовження війни і можуть досягти 1 трильйона доларів. Він визначив кілька потенційних джерел фінансування, включаючи гранти, позики та кредитні гарантії від союзних

урядів; багатосторонні установи, такі як Світовий банк, ЄБРР та Європейський інвестиційний банк; приватні фонди та фізичні особи; і конфіскував російські активи.

Пріоритети: Реконструкція, згідно з документом СЕPR, пропонує унікальну можливість радикально модернізувати виробничий потенціал України, щоб наблизити її до технологічного кордону, і закласти основи для довгострокового зростання. Успіх допомоги буде залежати від здатності України експортувати до ЄС. Також Україна має узгодити своє нормативно-правове середовище з ЄС. Україна має заохочувати та полегшувати приплив іноземного капіталу та передачу технологій шляхом субсидування та страхування інвестицій, а також шляхом приватизації двох великих державних банків України. Ключем до модернізації буде заміна залишків радянського минулого України на ліберальні економічні рамки, що включає реформування податкового кодексу та трудового законодавства, надання більшої політичної та економічної влади місцевим органам влади, зняття обмежень щодо власності на землю. Покращення інфраструктури має включати міцне транспортне сполучення (залізниці, шосейні дороги, трубопроводи та мости) та відбудоване житло, лікарні та школи, щоб залучити переміщених українців назад у їхні довоєнні місця проживання. Енергетичні інвестиції мають бути зосереджені на інтеграції України до європейської енергетичної мережі та зменшенні її залежності від викопного палива.

Координація донорів: у документі зазначається, що самостійне агентство США успішно керувало планом Маршалла після Другої світової війни, і рекомендує створити незалежне агентство, пов'язане з ЄС. Воно координувало би допомогу Україні з різних джерел допомоги та функціонувало як «єдиний співрозмовник» з українською владою. Структура управління агентства має бути технократичною за своєю природою і включати Україну. Щоб уникнути створення вкоріненої бюрократії, агентство має бути уповноваженим із положеннями про припинення дії, пов'язаними зі вступом України до ЄС.

Нагляд: незалежна агенція повинна встановлювати часові рамки і цілі проекту та контролювати результати у співпраці з українською владою, а також

повинна мати можливість припиняти або затримувати фінансування. Вона має запровадити жорсткі антикорупційні протоколи, спираючись на візити на місця, перевірку третіми сторонами, захист і фінансові стимули для викривачів, а також партнерство з Європейською прокуратурою.

Німецький фонд Маршалла Сполучених Штатів, американський мозковий центр, заснований завдяки подарунку уряду Німеччини на честь 25-ї річниці Плану Маршалла, дивиться на історію для натхнення відбудови України в плані, опублікованому 7 вересня 2022 року. Він містить шість уроків [43]:

1) щоб дати українцям надію під час війни, планування процвітаючого, безпечного майбутнього має починатися зараз;

2) офіційні особи США повинні наполегливо працювати, щоб отримати як широку громадську підтримку, так і сильну двопартійну підтримку Конгресу для допомоги Україні;

3) Україна має вести власну реконструкцію, але донори мають затверджувати плани та контролювати виконання;

4) допомога має надаватись у підзвітній і прозорій системі та просуватися від гуманітарної допомоги до економічного відновлення та модернізації;

5) основною метою має бути економічна інтеграція з Європою;

6) допомога має бути обмеженою за часом і ретельно координуватися між донорами. GMF робить сьомий урок з недавнього минулого України.

Фінансування та часові рамки: у документі, опублікованому GMF у вересні 2022 року, зазначається оцінка вартості реконструкції України в 750 мільярдів доларів США та 10-річний графік, але не пропонується власний. Відновлення має складатися з чотирьох етапів: надання допомоги, реконструкція, модернізація та вступ до ЄС. У ньому сказано, що донори повинні зважити свої внески на гранти, а не на позики, оскільки Україна не скоро стане придатною для інвестицій. Слід запровадити суверенні гарантії для приватних інвестицій і з часом розглянути можливість використання арештованих російських активів.

Пріоритети: Документ не рекомендує конкретних пріоритетів для інвестицій, а натомість зосереджується на структурі (цільова група з галузевими робочими

групами) для України та її міжнародних партнерів для визначення потреб у фінансуванні та встановлення пріоритетів.

Координація донорів: У документі GMF стверджується, що Європейська Комісія не має ані необхідної політичної, ані фінансової ваги, щоб керувати реконструкцією. І він радить не створювати нове агентство чи централізований цільовий фонд. Натомість пропонується, щоб G7 та Україна разом призначили «американця світового масштабу» координатором відновлення, оскільки лише Сполучені Штати зможуть об'єднати необхідну глобальну коаліцію та досягти консенсусу серед партнерів України. Координатор, у свою чергу, створить робочу групу з реконструкції та відновлення України. Кожна країна G7 призначала б високопоставленого представника до робочої групи. ЄС виконуватиме функції секретаріату та керівника цільової групи, яка спиратиметься на персонал Європейської комісії. Цільова група створить галузеві робочі групи (наприклад, сільське господарство, інфраструктура, житлове будівництво, енергетика, водопостачання, санітарія та промислові потужності) під керівництвом G7 та українських офіційних осіб. Міжнародні фінансові та багатосторонні установи, благодійні організації та лідери великого приватного сектору можуть подати заявку на участь у цільовій групі або спостерігачів у ній.

Недогляд: згідно з Документом, допомога Україні має надаватися з певними умовами, враховуючи історію корупції в країні. Перший транш коштів на реконструкцію має бути залежним від впровадження Україною реформ у сфері верховенства права та судової системи. ЄС повинен запросити Україну приєднатися до Європейської прокуратури. Необхідно призначити незалежного генерального інспектора для розслідування неправомірної поведінки та забезпечення ефективного використання коштів. А робоча група має створити цифрову платформу, щоб оперативно публікувати якомога більше документів, пов'язаних із реконструкцією.

Міжнародний валютний фонд: МВФ виділив Україні два раунди екстреної фінансової підтримки – 1,4 мільярда доларів у березні [44] та 1,3 мільярда доларів у жовтні [45]. У квітні МВФ заснував «адміністрований рахунок» для країн-донорів

для спрямування допомоги Україні. Станом на середину вересня 2022 року через нього Канада та Німеччина надали 2,2 мільярда доларів. За словами директора-розпорядника МВФ Крісталіни Георгієвої, МВФ також розпочав розробку нового інструменту – «Моніторингу програми за участю Правління» – для підтвердження прогнозів українського уряду та адміністрування повноцінної програми МВФ. Мета зазначеного інструменту полягає в тому, щоб працювати з українською владою над всеохоплюючою макроекономічною структурою з політичними зобов'язаннями та кількісними цільовими показниками, яка прояснить потреби зовнішнього фінансування та забезпечить орієнтир як для формування внутрішньої політики, так і для міжнародної підтримки [46].

Європейський інвестиційний банк: ЄІБ, кредитний підрозділ ЄС, схвалив два пакети позик для України – 668 мільйонів євро в березні та 1,59 мільярда євро в липні – для задоволення нагальних потреб, включаючи ремонт найважливішої пошкодженої інфраструктури. Дані позики були гарантовані ЄС. Президент ЄІБ у жовтні Вернер Хоєр пообіцяв, що банк продовжить підтримувати Україну «для відновлення вільної, процвітаючої країни» [47].

Європейський банк реконструкції та розвитку: ЄБРР, яким володіють 72 країни, ЄС та ЄІБ, був заснований у 1991 році для створення епохи після холодної війни в Центральній та Східній Європі. З початку російського вторгнення ЄБРР виділив понад 1 мільярд євро кредитів і планує потроїти цей обсяг до кінця 2023 року, головним чином для підтримки енергетичної та продовольчої безпеки, відновлення залізничної інфраструктури та підтримки фармацевтичної промисловості [48].

Центр стратегічних та міжнародних досліджень: CSIS, некомерційна дослідницька організація з Вашингтона, округ Колумбія, яка займається питаннями національної безпеки, у липні 2022 року започаткувала двопартійну міжнародну Комісію з відновлення України. Її очолюють три співголови: Пола Добрянські, колишня заступниця держсекретаря в адміністрації Джорджа Буша; Грег Пейдж, колишній генеральний директор і голова міжнародної харчової корпорації Cargill; і Майкл Польські, засновник і головний виконавчий директор Invenergy,

багатонаціональної компанії з виробництва електроенергії. Комісія має на меті розробити основу для важливих реформ, необхідних для залучення інвестицій приватного сектора для підтримки економічного відновлення України. Вона намагатиметься узгодити свою роботу з Національним планом відновлення України та має на меті підготувати серію програмних документів на конкретні теми, такі як сільське господарство, енергетика,

GLOBSEC: позапартійний аналітичний центр, що базується в Братиславі, Словаччина, заснував Раду підтримки України у вересні 2022 року під головуванням Яна Кшиштофа Белецького, колишнього прем'єр-міністра Польщі [49]. А в жовтні GLOBSEC відкрив офіс у Києві [50]. Рада зосередиться на вступі України до Європейського Союзу та відбудові України, а також її інтеграції в Центральну Європу. Вона надаватиме спеціалізовані поради у формі серії досліджень і пілотних проєктів. До складу Ради увійдуть українці, інші європейці та американці.

Deloitte: міжнародна консалтингова компанія Deloitte опублікувала у жовтні Проєкт «Відбудова України: історичні уроки повоєнної відбудови України». У ньому сказано, що реконструкція «це більше, ніж просто відновлення доріг і заводів», але має допомогти Україні «знову стати сильнішою країною, яка є частиною сильнішої Європи». Проєкт визначив п'ять сфер як відправні точки для реконструкції: фізична інфраструктура, освіта та робоча сила, фінансовий сектор, державні послуги та доходи, а також сільське господарство. Він не рекомендував конкретну структуру для нагляду та координації міжнародної допомоги, але сказав, що це має робити «єдина центральна установа». Цією інституцією може бути «одна нація, багатостороння організація або будь-яка кількість інших організаційних структур», додаючи, що «залучення та лідерство Сполучених Штатів і ЄС є ключовими» [51].

Отже, Україна має стати суб'єктом реагування на кризові ситуації у світі, і з цією метою наша держава планує створити Українське агентство міжнародної допомоги. Про це заявив Президент Володимир Зеленський під час участі у Конференції послів України «Війна і нові горизонти у світі» у Києві.

Загалом, більшість українців вважає, що відбудова України після війни може зайняти від 5 до 10 років (рисунок 3.2).

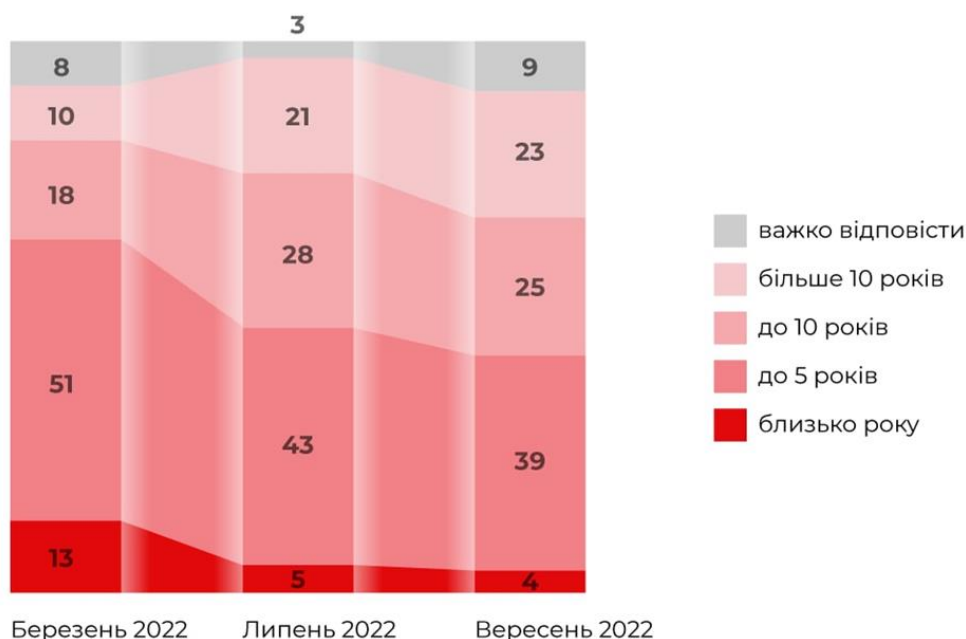

Рисунок 3.2. Думки українців щодо терміну відновлення інфраструктури та економіки України станом на жовтень 2022 р., %

Джерело: [52]

Відновлення повного контролю над українською територією в міжнародно визнаних кордонах» підтримується переважною більшістю українців: 55 % вважають, що перемога має означати відновлення України в межах 1991 року, ще 20 % вважають, що російська армія має бути взагалі повністю знищена, і лише близько 20 % допускають деякі територіальні поступки, але все рівно вважають, що шанс на досягнення миру шляхом переговорів, швидше за все, буде забезпечений українськими збройними силами за підтримки союзників.

При цьому українці вважають, що у суспільному та структурному плані відновлення України має бути трансформацією, а не поверненням країни до її довоєнного стану. Глибока модернізація має не лише збагатити бізнес-технології та інфраструктуру, а й радикально оновити усі інститути. Кінцевою метою трансформації України є повноправне членство у ЄС та НАТО.

Це передбачає насамперед повноцінну демократію, як основу для всіх подальших зусиль та реформ, а також більшу децентралізацію, більш конкурентне політичне середовище, більш незалежні ЗМІ, надійні соціальні інститути та низький рівень корупції. Відновлення України відкриває унікальні можливості для прискорення переходу від радянської спадщини до сучасної демократії.

Розглянемо приклади успішного повоєнного відновлення інших країн. Так, Хорватія демонструє нам ще один приклад того, чому розумне макроекономічне управління та перспективна політика є вирішальними для успішного відновлення. Оскільки її економіка була майже повністю паралізована після початку війни за незалежність на початку 1990-х років, Хорватія зіткнулася з проблемами, які є спільними для всіх воєнних економік: економічний спад, висока інфляція, девальвація, брак зовнішнього фінансування, а також тисячі смертей і зруйнована соціальна інфраструктура. Збільшення військових витрат і боргового фінансування через грошову емісію лягли величезним тягарем на економіку. Це змусило уряд скоротити невійськові витрати, тоді як центральний банк почав свою політику монетарної стабілізації [53]. Після переконливих військових успіхів економічні реформи допомогли Хорватії відновити приватне споживання, а також стабілізувати свої ринки.

Україна може почерпнути інформацію з програм відновлення та реконструкції подібних країн, зруйнованих війною – наприклад, Проєкт соціально-економічного відновлення Хорватії (CSERP).

Проєкт соціально-економічного відновлення Хорватії (CSERP) – це багатогалузевий проєкт, який підтримує соціально-економічний розвиток постраждалих від війни територій Хорватії або «територій особливого державного інтересу» (рисунки 3.3). Проєкт покращив умови існування сільського населення – постійного населення, репатріантів, переміщених осіб, меншин і поселенців – у 13 округах шляхом надання відповідних грантів на підтримку малих і середніх підприємств (МСП), створення нових робочих місць і додаткових доходів, зменшення територій, забруднених наземними мінами, а також зменшення

регіональних розбіжностей між відстаючими територіями. Понад 84 000 людей отримали користь від практичної реалізації проєкту [54].

Громадські інвестиції	•Фаза була зосереджена на фінансуванні товарів, робіт і послуг для затребуваних проєктів у хорватському регіоні
Управління програмою	•Цей сегмент програми був зосереджений на соціальному згуртуванні та економічному відродженні
Розмінування	•Згідно з Національним планом протимінної діяльності, цей етап був зосереджений на видаленні будь-яких наземних мін, які ще не здетонували
Інституційний розвиток	•Цей етап був зосереджений на фінансуванні консультаційних послуг, обладнанні та зміцненні потенціалу для центральних, регіональних та місцевих органів влади

Рисунок 3.3. Зміст проєкту соціально-економічного відновлення Хорватії (CSERP)

Джерело: [55]

На початку 2000 року, через п'ять років після закінчення військових дій, постраждалі від війни території все ще страждали від недостатньої уваги до їхнього економічного відновлення та програм соціальної інтеграції в районах, куди поверталися біженці. Похмура економічна ситуація, безробіття, пошкоджена або зруйнована інфраструктура та забруднення наземними мінами постконфліктних територій були головними перешкодами для стабільного добробуту постраждалих від війни груп. Крім того, у 2005 році, коли розпочалося запровадження CSERP, на місцевому рівні не було достатньої адміністративної спроможності для планування та реалізації їхніх регіональних операційних програм (ROP), які кожен округ мав підготувати до кінця 2005 року. ROP є стандартними інструментами планування для визначення бачення розвитку та пріоритетів державних інвестицій на рівні округу [56, с. 35-50].

CSERP було розроблено для вирішення постконфліктного порядку денного Хорватії, наголошено на підході знизу вгору та на основі попиту. Через надання

грантових коштів він підтримав розвиток МСП, кооперативів та ремісничої діяльності, а також ініціативи щодо працевлаштування. Проєкт також надав гранти муніципалітетам, громадам, неурядовим організаціям та місцевим організаціям, таким як дитячі садки, школи, молодіжні організації, центри для людей похилого віку, бібліотеки, установи соціального забезпечення та культурні центри, щоб підвищити соціальну інтеграцію через покращений доступ до послуг на рівні громади, постраждалими від війни та знедоленими людьми. Проєкт підтримав відновлення мало масштабної соціальної та економічної інфраструктури в районах повернення, а також заходи з розмінування в 12 із 13 округів. Він фінансував розбудову потенціалу та навчання національних, регіональних центрів [57].

CSERP було закрито 31 грудня 2010 року, оскільки ціль розвитку, спрямована на підтримку економічного та соціального відродження неблагополучних і постраждалих від війни територій, була повністю досягнута.

Тривала повномасштабна війна досі залишається ключовим ризиком для економічного розвитку України. Це екзистенційний виклик для нашої держави, який вимагає прийняття твердих рішень, щоб вижити, а також міжнародної підтримки. Війна продовжує становити значні ризики для економічного розвитку України та посилює невизначеність не лише для нашої країни, а й для всього світу.

Вважаємо, що імплементація описаного досвіду саме Хорватії у вітчизняний економічний простір забезпечить українській економіці продовження виживання у воєнний час, а потім швидке відновлення у мирний час.

3.2. Участь та роль міжнародних партнерів у забезпеченні відновлення та розвитку України

Союзники України, включаючи членів Європейського Союзу (ЄС) і Сполучені Штати, надали військову та гуманітарну допомогу на мільярди доларів. У травні 2022 року президент Байден підписав закон про пакет допомоги на 40 мільярдів доларів, а у вересні він підписав додатковий пакет допомоги на 12,3 мільярда доларів. Адміністрація прагнула виплатити 13 мільярдів доларів економічної допомоги у 2022 році [58].

Незважаючи на те, що Україна продовжує свої зусилля з повернення окупованих росією територій, український уряд та уряд його союзників, а також міжнародні фінансові інституції та аналітичні центри в усьому світі планують управління та фінансування її відновлення протягом місяців одразу після війни та її довгострокову реконструкцію та модернізацію. Хоча тривалість війни залишається невизначеною, усі сторони вважають, що зараз настав час почати планувати майбутнє України.

Невдовзі після вторгнення росії на територію України, уряди України та її союзників, міжнародні фінансові інституції та неурядові політичні та дослідницькі організації почали розробляти плани економічної реконструкції різного ступеня деталізації та з дуже різними оцінками потреб у фінансуванні:

– Світовий банку квітні 2022 року опублікував статтю про короткострокову допомогу та довгострокові потреби у відбудові України (згодом оцінюється в 349 мільярдів доларів і зростає станом на 1 червня) [59];

– Лондонський Центр досліджень економічної політики (CEPR) запропонував План реконструкції України [60], також у квітні 2022 року, з орієнтовною вартістю від 200 до 500 мільярдів євро, яка зростає в міру продовження війни. У серпні CEPR опублікував Макроекономічну політику для України під час війни, яка окреслила політику виведення української економіки на стійку траєкторію протягом війни [61];

– у травні 2022 року Європейська комісія опублікувала свій RebuildUkraine спільно зі Світовим банком. Пізніше вона оцінила витрати на реконструкцію станом на 1 червня 2022 року в 349 мільярдів доларів, які і досі зростають [62];

– український уряд представив а10-річний план на 750 мільярдів доларів у липні на Конференції з відновлення України в Лугано, Швейцарія [63];

– Німецький фонд Маршалла Сполучених Штатів (GMF) зі штаб-квартирою у Вашингтоні, округ Колумбія, опублікував Проектування відновлення України в дусі плану Маршалла у вересні 2022 року [64].

Інші установи надали екстрену допомогу та запропонували зробити свій внесок у післявоєнну відбудову. Наразі МВФ виділив 2,7 мільярда доларів екстреної підтримки та відкрив рахунок для країн-донорів для надання допомоги Україні. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) схвалив два пакети підтримки на загальну суму майже 2,3 мільярда євро [65]. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) надав 2 мільярди євро негайної допомоги [66].

У липні 2022 року вашингтонський Центр стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) запустив Комісію з економічної реконструкції України, що має створити основу для реформ, необхідних Україні для залучення приватних інвестицій і організації, починаючи від GLOBSEC, аналітичний центр із Братислави, Словаччини, до міжнародної консалтингової фірми з менеджменту Deloitte [67].

А конференція донорів відбулася в Лугано, Швейцарія, у липні 2022 року [68]. Ще одна запланована на 2023 рік у Сполученому Королівстві [69]. У жовтні Європейська Комісія та Німеччина, як президент Великої сімки, провели міжнародну експертну конференцію з реконструкції в Берліні [70].

Опубліковані плани мають багато спільного. Вони в основному погоджуються з тим, що:

– головною метою відбудови має бути трансформація економіки та суспільства України шляхом модернізації – не лише її інфраструктури, а й економічних, політичних та соціальних інститутів, забезпечуючи таким чином рішучий відрив від радянського минулого України та відкриваючи їй шлях до

приєднання до Європи. У кількох планах використовується фраза «побудувати краще»;

– українці мають лідувати у визначенні пріоритетів реконструкції та її реалізації. Українське представництво має бути різноманітним, включати як національних, так і місцевих урядовців, а також лідерів громадянського суспільства та приватного сектору;

– країни та інституції-донори повинні суворо та спільно контролювати свою допомогу у відбудові, щоб забезпечити досягнення цілей програми та попередження ендемічної корупції в Україні. Основні елементи ефективного нагляду включають прозорі процеси закупівель і фінансового менеджменту, чіткі віхи досягнень і незалежні механізми нагляду та аудиту;

– реконструкція потребуватиме часу – у кількох планах згадується 10 років, але продовження допомоги на невизначений термін підірвало б здатність України досягти самодостатності. Допомога, принаймні на ранніх етапах реконструкції, повинна надаватися насамперед у формі грантів, щоб уникнути обтяжування України неконтрольованими боргами.

У планах також погоджується, що для уникнення протиріччя та забезпечення ефективного нагляду донори повинні координувати управління своєю допомогою на реконструкцію. Але плани суттєво відрізняються щодо того, як має бути структурована ця координація та хто має її очолити.

План Маршалла – програма США з 1947 по 1951 роки з відновлення Європи після спустошення Другої світової війни – часто згадується як джерело натхнення для відбудови України, але адміністративно він був протилежним нинішній ситуації. Одна країна – Сполучені Штати – була донором, а 16 європейських країн – реципієнтами. В Україні одна нація буде одержувачем, а багато країн і міжнародних установ будуть донорами, що створює проблему координації.

Погляди щодо надання допомоги та координації між донорами відрізняються. Світовий банк заснував мультидонорський цільовий фонд [71]. МВФ розвиває новий інструмент моніторингу – моніторинг програми за участю правління [72].

Європейська комісія закликає створити «міжнародну координаційну платформу», яку спільно очолять Комісія та український уряд. Деталі такої платформи є предметом поточних переговорів між Комісією, українським урядом і членами G7, членами якої є Сполучені Штати, Велика Британія, Канада, Німеччина, Франція, Італія та Японія, а також ЄС [73].

CEPR пропонує управляти допомогою через нове окреме агентство, створене або уповноважене ЄС. МВФ і Світовий банк могли б надати технічну допомогу, але, оскільки деякі з їхніх країн-членів можуть бути не зацікавлені в тому, щоб Україна досягла економічного успіху, вони не повинні керувати допомогою, згідно з CEPR.

Німецький фонд Маршалла Сполучених Штатів пропонує, щоб G7 взяла на себе провідну роль у партнерстві з українським урядом, дозволяючи при цьому можливість для участі країн, що не входять до G7, таких як Австралія. За словами GMF, координаційні зусилля спочатку повинен очолити американець зі світовим авторитетом.

3.3. Формування бренду країни як невід’ємна складова забезпечення післявоєнного соціально-економічного відродження країни: особливості та основні інструменти

Сприятливий імідж країни у свідомості іноземної громадськості може принести країні багато значних переваг [74; 75; 76; 77; 78]. Для країни вкрай важливо мати позитивний імідж, який приваблює, наприклад, туризм та інвестиції, а нещодавно у випадку України – підтримку та допомогу з боку міжнародного співтовариства, оскільки країна бореться з повномасштабним вторгненням.

Як молода нація, яка здобула незалежність у серпні 1991 року, Україна боролася з іміджем своєї країни [79; 80]. Після здобуття незалежності уряд намагався позбутися іміджу «сірої, холодної, бідної, відсталого, сповненої алкоголю, спустошеної колишньої радянської республіки». Маркесініс пояснив слабкий імідж України її нездатністю створити окрему, унікальну міжнародну репутацію, яка виділила б її окремо. У результаті «імідж країни страждає від регіональних стереотипів, які вливаються в іміджеву порожнечу країни» [81]. Україна, як і інші колишні радянські та югославські республіки, пережила кризу ідентичності [82]. Іноземна громадськість ототожнювала Україну з колишнім СРСР. Дві країни перебувають у конфлікті з 2014 року, але повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року привернуло значну міжнародну увагу, оскільки напад Москви на її східноєвропейського сусіда поклав початок найбільшому збройному конфлікту в Європі з часів закінчення холодної війни.

Сподівання росії на швидку перемогу в Україні не справдилися. Станом на грудень 2022 року Україна відмовилася капітулювати попри великі втрати. Українці веде цю війну на два фронти: жорстка сила (військова взаємодія з росіянами) і м’яка сила (сила залучення та переконання для забезпечення підтримки міжнародної спільноти). На відміну від жорсткої чи військової сили, м’яка сила – це сила залучати, а не примушувати, таким чином впливаючи на переваги інших через привабливість [83]. Президент України Володимир Зеленський, який має коріння у шоу-бізнесі, виступив із промовою на церемонії

вручення премії Grammy 2022, у якій закликав підтримати Україну у всьому світі [84]. Актор, який став лідером України військового часу, зміг отримати запрошення виступити на церемонії вручення премії «Оскар» у 2022 році. Його спроби зацікавити світову спільноту відображають підхід «м'якої сили» для згуртування підтримки оборони країни у воєнній ситуації [85].

Конструкції іміджу країни, публічної дипломатії, м'якої сили та брендингу нації продовжують обговорюватися вченими, і вони залишаються в основному відокремленими дисциплінарними упередженнями та концептуальним безладом [86]. У широкому сенсі імідж країни – це когнітивне уявлення, яке люди мають про певну країну [75]. Як перцептивний конструкт, імідж країни є вираженням персоналізованих почуттів того, що люди знають і думають про країну, що розвивається на основі репрезентативних продуктів, національних особливостей, економічного і політичного походження та історії країни. Обговорення іміджу країни як конструкції є неповним без відповідних конструктів публічної дипломатії, брендингу нації та м'якої сили.

Публічна дипломатія широко стосується стратегічних зусиль, спрямованих на просування національних інтересів, політики та культури країни, щоб стратегічно впливати на громадян інших країн за допомогою цінностей, культури, мистецтва, їжі, музики, ЗМІ, мови та економічної допомоги [87]. Зі стратегічної точки зору, мандат публічної дипломатії полягає у зміцненні іміджу та репутації країни, оскільки імідж країни є ключовим елементом стратегічної справедливості держави [88]. Таким чином, важливою метою публічної дипломатії є покращення іміджу країни шляхом «культивування та підтримки сприятливої міжнародної/світової думки щодо національної держави» [89].

З іміджем країни також пов'язаний брендинг нації, цілеспрямоване культивування іміджу країни на міжнародній арені [90]. Батько національного брендингу Саймон Анхольт описує цей процес як «стратегічний підхід до формування політики, спрямований на те, щоб допомогти створити сильні сторони, які здобудуть кращу репутацію» через «процес розробки, планування та передачі назви та ідентичності, щоб створити репутацію та керувати нею» [91]. Це процес,

за допомогою якого імідж нації можна створювати або змінювати, контролювати, оцінювати та проактивно керувати з метою підвищення репутації країни серед цільової міжнародної аудиторії. Сфера брендингу нації широка, охоплює політичні, економічні та культурні виміри з цілями покращення, зміни існуючого іміджу, щоб зробити його більш привабливим і конкурентоспроможним.

Як і публічна дипломатія, брендинг нації є способом зміцнити імідж країни. Брендинг нації – це цілеспрямоване культивування іміджу країни на міжнародній арені. Будучи активним заходом для зміцнення та просування іміджу країни, національний брендинг в основному керується волею державного суб'єкта або організацій від імені державного суб'єкта, тому необхідно враховувати дослідження національного брендингу при дослідженні іміджу країни в публічній дипломатії та політичній комунікації. Хоча і публічна дипломатія, і національний брендинг пов'язані з управлінням іміджем країни, вони мають різні дисциплінарні передумови. Публічна дипломатія виникла з міжнародних відносин і комунікацій (тобто міжнародного PR), тоді як національний брендинг виник із маркетингу і може розумітися як просування та розвиток іміджу країни за допомогою маркетингової діяльності [92]. Кінцевою метою брендингу країни є просування іміджу країни.

Деякі вчені вважають, що брендинг нації та м'яка сила позитивно корелюють між собою. За словами Кахрамана, «якщо брендинг нації як метод м'якої сили використовується стратегічно, він створює позитивний імідж країни, і, отже, країна отримує м'яку силу» [93]. Науковець Фан визначив публічну дипломатію як «підмножину брендингу нації, яка зосереджується на політичному бренді нації, тоді як брендинг нації стосується того, як нація в цілому змінює міжнародні думки». Пояснюючи взаємозв'язки між конструктами іміджу країни, національного брендингу та м'якої сили, Фан припустив, що успішна національна кампанія з брендингу «допоможе створити більш сприятливий і тривалий імідж серед міжнародної аудиторії, тим самим посилюючи м'яку силу країни» [94].

Комп'ютеризоване програмне забезпечення якісного аналізу даних (CAQDAS), таке як Leximancer, дозволяє об'єктивно та ефективно досліджувати

дані, керуючись програмою і з мінімальним впливом дослідника, який може надати аналізу суб'єктивного значення. Аналіз настроїв 621 168 текстів за 7 місяців виявив більшість позитивних настроїв про Україну: 79,9 % текстів містять позитивні згадки, 15,2 % негативні згадки та 4,9 % нейтральні згадки. Дані також виявили значні зміни в настроях щодо України порівняно з результатами попередніх років. Загальні оцінки ймовірності показали чітку тенденцію позитивних настроїв на рівні 80,3 %. «Зеленський» був позитивним поняттям з найвищим показником правдоподібності в 94 %, тобто 94 % сегментів тексту з «Зеленським» містили позитивні настрої. Інші відомі позитивні поняття: «героїчний» (91 %), «Зеленська» (дружина Зеленського) (90 %), «допомога» (89 %), «військовий» (88 %), «опір» (86 %), «стійкість» (85 %), «сміливість» (85 %), «Греммі» (78 %), «відновлення» (78 %), «м'яка сила» (66 %), «соціальні мережі» (64 %) та «гуманітарна допомога» (56 %). Ці концепції говорять про лідерську роль, яку відіграє Зеленський, про цінності, які використовує Україна, щоб заклеймити свою постраждалу націю, і про важливість спілкування українських соціальних медіа про війну [95].

У Global Soft Power Index 2021 від Brand Finance Україна опустилася на 15 позицій до 61-го місця та втратила місце в топ-50 [96]. В останньому індексі за 2022 рік, опублікованому в березні 2022 року – менш ніж через місяць після російського вторгнення, м'яка сила росії зазнала краху, тоді як українська кинулася вперед. У всьому світі сприйняття України покращилося. Більшість респондентів позитивно оцінили поведінку та реакцію України під час конфлікту. Чистий позитивний рейтинг схвалення коливався від + 23 % у Бразилії до + 60 % у Великій Британії – найвищий показник у дослідженні. Знайомість України зросла на 44 %, вплив на 24 %, репутація на 12 %. Індекс використовує щорічні опитування для вивчення світового сприйняття національних брендів шляхом вимірювання думок респондентів у всьому світі щодо 120 національних брендів. Увага світових ЗМІ до війни також позитивно опосередковано вплинула на сприйняття України за кордоном у більшості інших стовпів Глобального індексу м'якої сили, навіть тих, які не пов'язані з військовими зусиллями [97].

Президент України Володимир Зеленський став найважливішим ресурсом для формування іміджу України. У відчутних результатах міжнародні ЗМІ назвали його героєм, а також голосом і обличчям української стійкості, що веде націю в облозі проти могутнього агресора [98; 99; 100]. Блейк стверджував, що Зеленський досяг успіху, тому що він «продемонстрував під час вторгнення стиль політичного виступу, який є антитезою тому, який продемонстрував президент росії» [101].

Інгенхофф і Кляйн виявили, що політичні лідери можуть мати значний вплив на формування національного бренду у формуванні іміджу своєї країни; чесність лідера відіграла найсильнішу роль, а потім компетентність і харизма [75]. Фан зазначив, що «відомі обличчя (знаменитості)» є важливим елементом, який впливає на імідж країни [94]. У випадку війни в Україні 2022 року, Зеленський «виявився особливо вправним у використанні м'якої сили». Діяльність Зеленського з культивування іміджу країни добре задокументовані. Колишній комік і телеактор із його неофіційним одягом, повсюдною присутністю в соціальних мережах, постійним спілкуванням із західними ЗМІ та парламентами (що викликало овації стоячи), а також дружбою із західними знаменитостями, довів успіх «у представленні України як привабливої та героїчної країни». Відчутним результатом «було не лише співчуття Заходу, але й значне збільшення поставок військового обладнання, необхідного Україні для вирішення поставленого перед нею важкого завдання» [85].

У відповідь на пропозицію уряду США евакуювати його та його родину – головну мішень російських спроб вбивства – з країни, Зеленський сказав Вашингтону: «Бій тут. Мені потрібна амуніція, а не поїздка» [102]. Зеленський був дуже вправним у використанні соціальних мереж для гуманізації тяжкого становища України та створення підтримки оборони країни [103]. Він сам керував своїми соціальними мережами, безпосередньо з'являвся перед публікою, особисто передавав повідомлення власним голосом і зумів відбити спроби росії дезінформувати про його місцезнаходження та контроль над країною [104]. Відхиливши пропозицію Вашингтона вивезти його з України, він негайно написав

у Twitter, що «українці пишаються своїм президентом», і опублікував відео під назвою «Не вірте фейкам», показавши, що він все ще в Києві, як зображено на відео.

Зеленський може бути голосом і обличчям України в ЗМІ та соціальних мережах, але досвід українського уряду у формуванні свого повідомлення через соціальні медіа – на додаток до відео, твітів і мемів – допоміг йому заручитися підтримкою багатьох країн та їхніх громадян. У відчутних результатах для українців уряди покарали росію більшою кількістю санкцій, ніж будь-яка інша країна в історії [105]. Українські кампанії в соціальних мережах надихнули іноземну громадськість висловити підтримку McDonalds, Coca-Cola, Starbucks, Dentsu, P&G та інших компаній, які призупинили свій бізнес у росії [106]. Офіційні українські канали соціальних мереж відчули сплеск підписників з початком війни. Лише за місяць після початку війни кількість підписників українського Twitter-акаунту зросла до 1,9 мільйона підписників, майже в шість разів більше, ніж до війни [107]. Лише за місяць на акаунт Зеленського в Instagram підписалися понад шість мільйонів підписників. Зеленський настільки популярний у соціальних мережах, що з'явилися сотні фальшивих Зеленських, які використовують його зображення, ім'я та «бренд», щоб обманом змусити людей надсилати пожертви для нібито допомоги військовим і гуманітарним зусиллям України [108].

Що стосується діяльності, то на світову арену вийшла і дружина Зеленського, сором'язлива перша леді України Олена Зеленська. Зеленська здійснила неофіційну поїздку до Вашингтона, округ Колумбія, у липні 2022 року, щоб стати першою леді, яка рідко виступає перед Конгресом США. У своїй промові вона сказала, що була там, щоб просити більше зброї для своєї країни: «Зброя, яка не буде використовуватися для ведення війни на чужій землі, а для захисту свого дому та права жити в цьому домі» [109]. Подякувавши США за підтримку, Зеленська застосувала м'яку силу, щоб попросити жорсткої сили: «Я прошу зброї. Я прошу системи протиповітряної оборони, щоб ракети не вбивали дітей у візках – сказала вона. Під час своєї поїздки до Вашингтона, Зеленська отримала відчутні результати, зокрема отримала комп'ютери та навчальні матеріали в розмірі 30 мільйонів доларів від ініціативи HP Inc. Digital Equity for Ukraine. Як і її чоловік,

Зеленська дала численні інтерв'ю міжнародним ЗМІ, включно інтерв'ю журналу Time, де вона була зображена на обкладинці та довго розповідала про травму війни [110]. У липні 2022 року вона організувала гучний саміт, модератором якого був британський журналіст Пірс Морган, на якому були присутні відомі політичні діячі та голлівудські знаменитості, зокрема перша леді США Джилл Байден, актори Річард Гір, Міла Куніс, Ештон Катчер та президент Європейської комісії Чарльз Мішель [111].

Коли росія вторглася в Україну, остання змогла використати існуючі ресурси у вигляді наявного механізму публічної дипломатії, створеного інституціоналізмом української стратегії публічної дипломатії 2015 року. Відділ публічної дипломатії (згодом перейменований у відділ комунікацій та публічної дипломатії) швидко розбудував український цифровий портал, поширившись на діяльність з донесення інформації про війну до іноземної аудиторії на www.ukraine.ua.

Відвідувачі могли перейти за новим посиланням «Не відводити погляд від війни» або перейти до «Досліджуйте мирну Україну», щоб переглянути оригінальний, довоєнний контент. Вміст спливаючого вікна перенаправляв відвідувача на сторінку з інформацією про війну та фотографії зруйнованих війною міст і громад. На цій же сторінці також було три посилання для відвідувачів: «Підтримай Україну», «Пожертвуй Україні» та «Озброй Україну».

Подібну стратегію обміну повідомленнями знайдено на сайті Українського інституту [112]. На ньому були дві фотографії Палацу молоді – перша зроблена до війни, а друга – розбомблена будівля з повідомленням: «Те, що зберегло пам'ять, тепер може стати спогадом». У квітні 2022 року в Україні стартувала кампанія, яку очолив Офіс президента, щоб висвітлити мужність нації. Серія кампаній, створена київським рекламним агентством Vanda (лауреатом Каннського лева), буде представлена в 15 країнах світу. Кампанія активно залучала власників світових медіа пожертвувати свої медійні площі, щоб висвітлити хоробрість України.

Одним із прикладів P2P обміну є непряма м'яка сила іноземних бійців-добровольців в Україні та їхня діяльність на полі бою та за його межами. У відчутних результатах війна 2022 року в Україні залучила легіон добровольців, щоб

допомогти українцям відбити російське вторгнення. Військові ветерани з усього світу були залучені до війни, «підбадьорені своєю бойовою підготовкою та бажанням застосувати свої навички в конфлікті, який для багатьох виглядає як боротьба добра зі злом» [113]. Багато самозваних борців за свободу відгукнулися на прохання Зеленського через Міжнародний легіон оборони України [114], яку він створив для вербування «іноземних громадян, які бажають приєднатися до опору російським окупантам і боротися за глобальну безпеку». На сайті опубліковано фото Зеленського з особистим проханням: «Кожен, хто хоче долучитися до захисту безпеки в Європі та світі, може прийти і стати пліч-о-пліч з українцями проти загарбників ХХІ століття, та зараховується до міжнародного легіону оборони України. У березні 2022 року Зеленський заявив, що 16 000 іноземців зголосилися воювати в Україні [115].

Військові волонтери є формою жорсткого ресурсу, але вони опосередковано посилюють ресурси м'якої сили та імідж України. Багато з цих волонтерів використовують соціальні мережі, щоб транслювати своє повсякденне життя на передовій в Україні. Їхні потужні повідомлення та візуальні ефекти привертають увагу рідної та іншої аудиторії, створюючи вторинне і непряме джерело м'якої сили та відчутних результатів – донести до світу тяжке становище України та поширити повідомлення. Наприклад, одним із багатьох видатних бійців-добровольців в Україні був громадянин Південної Кореї Лі Кеун, також відомий у соцмережах як Кен Лі. Він записався в українське посольство в Сеулі. Лі, колишній член військово-морського спецназу Південної Кореї, регулярно публікує в соціальних мережах фотографії та відео про свій досвід в Україні [116]. Ютубер, який має 700 000 підписників і задокументував багато свого досвіду в Україні у своєму популярному акаунті в Instagram, сказав, що нітрохи не шкодує, коли його заарештували після повернення до Сеула після поранення на передовій на Київському напрямку. Сеул заборонив своїм громадянам в'їзд в Україну, а Лі, який постраждав, коли там керував патрулем спецоперацій, зустріли в аеропорту Інчхон 15 південнокорейських поліцейських, які чекали, щоб заарештувати його після повернення [117]. Його драматичне повернення призвело до інших відчутних

результатів у вигляді більшого висвітлення в міжнародних ЗМІ та вірусних інтерв'ю, які допомогли висвітлити війну 2022 року в Україні.

Інший приклад Р2Р-обміну відображає непряму діяльність професіоналів у сфері комунікації з відчутними результатами для іміджу України. Важливо, що індустрії зв'язків з громадськістю та реклами в усьому світі також об'єдналися на допомогу Україні, створюючи – у багатьох випадках безоплатно – вражаючі повідомлення та візуальні матеріали, які служать м'якій силі українського уряду та цілям брендингу нації. На початку травня команда безоплатної індустрії під керівництвом TANK Worldwide і Gray Canada черпала натхнення у промові президента Зеленського в парламенті Канади. Рекламна кампанія, націлена на канадців, уявляла місто Торонто під ударом, як те, що сталося в Україні, щоб надіслати потужне повідомлення від імені українського уряду. 19 травня 2022 року в рамках Global Awards PR Week, впливовий професійний журнал для індустрії зв'язків з громадськістю, назвав Зеленського PR Week глобальним комунікатором року на знак визнання його комунікаційних навичок. На початку березня Cannes Lion, найбільше у світі зібрання індустрії реклами та креативних комунікацій, заборонило російським делегатам брати участь у своїй премії 2022 [118].

Співзасновник Vanda Павло Вржещ заявив, що кампанія спрямована на зміцнення морального духу українців, які продовжують боротися з росією. Але акцент на хоробрості також стосується майбутнього України.

Українською хоробрістю зараз захоплюється весь світ, тому українці повинні закріпити це поняття і щоб воно представляло Україну назавжди.

За своєю суттю кампанія намагається перетворити нематеріальну цінність, як-от хоробрість, на актив, який можна перетворити на реальну військову, економічну та моральну підтримку. Іншими словами, це має на меті культивувати позитивну громадську думку на Заході, яка підтримуватиме подальшу допомогу Україні у війні.

Цей спосіб використання комунікації бренду у війні є безпрецедентним принаймні у трьох аспектах. По-перше, замість того, щоб покладатися лише на дипломатичні канали для пошуку міжнародної підтримки, Україна використовує

популярні медіа та соціальні мережі, щоб спілкуватися безпосередньо з громадянами інших країн. Це дає звичайним людям у всьому світі шанс проявити солідарність через пожертвування або поширення передвиборчих звернень і тиску на свій уряд, щоб той підтримав Україну.

Офіційна фірмова кампанія також дозволяє Україні розширити видимість війни за межі висвітлення новин. Оскільки конфлікт триває, він, ймовірно, зникне з заголовків новин у міжнародних ЗМІ. Але рекламні щити, публікації в соціальних мережах і стратегічне використання розважальних видань, таких як *Vogue*, можуть утримати його перед аудиторією.

Нарешті, найкращі повідомлення бренду зв'язуються зі споживачами, запрошуючи їх уявити себе кращими версіями. Відомі рекламні слогани, як-от «Just do it» від Nike або «Think different» від Apple, ілюструють цю ідею. Так само і заклик України до людей у всьому світі «Будьте сміливими, як Україна».

Як зазначають бренд-консультанти, загальновідомо, що важко виміряти ефективність кампаній з брендингу країни. Процес дорогий і трудомісткий, а результати часто суперечливі. Прямий вплив Brave Campaign може бути незрозумілим через кілька місяців [119].

Також невідомо, як довго це повідомлення залишатиметься резонансним. Але очевидно, що Україна перетворює національний брендинг на нову пропагандистську зброю, адаптовану до епохи споживчої культури та постійного стимулювання ЗМІ.

ВИСНОВКИ

В ході роботи ми переконалися, що створення умов для розвитку національної бренд-ідентичності є вкрай актуальне і для України з огляду на її євроінтеграційні й загальноцивілізаційні пріоритети за умов складної соціально-економічної і геополітичної ситуації, активної антиукраїнської мас-медійної пропаганди, а особливо в умовах повномасштабної війни.

Держави, що розвиваються, повинні заохочувати перспективу, яка допускає розвиток у всьому світі. Культивування такої основної цінності допоможе державам, що розвиваються, взяти на себе міжнародну відповідальність, пропорційну їхній нинішній національній силі та історичним стражданням від колоніалізму, і не дозволить їм довірити відповідальність і зобов'язання, які виходять за межі їхніх можливостей. Водночас таке ставлення до розвитку інших країн також вимагатиме від розвинутих країн брати на себе відповідальність, виконувати взяті зобов'язання та приділяти більше уваги розумним вимогам менш розвинених країн.

Реалістична перспектива має менш оптимістичний погляд на глобалізацію. Незважаючи на незаперечний ступінь зв'язків і взаємозалежності, державна система залишається анархічною, і держави повинні завжди забезпечувати своє власне виживання, принаймні для реалістів.

Міжнародні індикатори сталого розвитку як рушійна сила економічного зростання, з урахуванням їх цільової спрямованості за притаманними їм ознаками, класифіковані на такі категорії: індикатори, що характеризують людську діяльність, її процеси та параметри, що визначають сталий розвиток; індикатори, що характеризують поточний стан різних аспектів перетворення соціально-економічної системи; індикатори реагування, що дозволяють здійснювати політичний вибір, будь-який інший спосіб або механізм реагування зміни поточного стану.

Повертаючись до України, зауважимо, що в цілому 2021 рік став продовженням 2020 року, фактично якщо не брати до уваги суттєве зростання обсягів реалізованої продукції у юридичних осіб, що сталося в основному за рахунок зростання цін, в тому числі на міжнародних ринках, інші показники діяльності бізнесу в Україні залишилися майже без змін.

Оцінити це позитивно чи негативно на сьогодні не має змоги, бо 2022 рік запропонував українському бізнесу нове випробування – війна –, і показники попередніх років тепер не мають особливого значення.

Економіка не буде рости, поки Україна буде на останніх місяцях у світі за рівнем економічної свободи. І, на жаль, наші фінансові можливості не дозволяють функціонувати фінансовій системі та здійснювати соціальні виплати в повних обсягах. Отримані безповоротні гранти та фінансові допомоги на поворотній основі надають можливість хоча б якось збалансувати бюджети.

На поточний момент світові рейтинги ще не врахували поточних змін місця України, залишаючи місце 2021 року. А в ряді індексів, як-то Індекс Біг-Маку, Україна поряд із росією виключені на 2022 рік.

Але Україна та війна стала темою номер № 1 у світових ЗМІ цього року. Навіть найближчі теми не можуть зрівнятися з охопленням новин про нас.

02 березня 2022 року Генасамблея ООН проголосувала за резолюцію із засудженням вторгнення та вимогою вивести російські війська з України.

Поступовий сценарій все ще набагато більш вірогідний, але війна в Україні є яскравою ілюстрацією того, як швидко окремі країни можуть від'єднатися перед обличчям екстремальних загроз.

Війна в Україні загострює обмеження пропозиції та підвищує інфляцію. Наслідки особливо важкі для продуктів харчування та палива, ключових статей експорту з росії та України. Країни намагаються зменшити свою залежність від основного імпорту з геополітичних суперників, але ширший відхід від міжнародної торгівлі – що ще більше посилює інфляцію – малоймовірний. Кілька країн фактично знижують тарифи для боротьби з інфляцією. Імператив збереження

співпраці з країнами-союзниками також має зменшити ризик розгортання ширшої спіралі ескалації протекціонізму.

Вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року спричинило найбільший конфлікт у Європі з часів Другої світової війни з руйнівними гуманітарними та економічними наслідками.

І хоча війна ще йде, Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль представив План відновлення України на конференції в Лугано 4-5 липня 2022 року. Фінансування та графік: 10-річний план складається з двох етапів, 2023-2025 рр. і 2026-2032 рр., і охоплює 850 широкомасштабних проєктів, які потребують фінансування на загальну суму приблизно 750 мільярдів доларів.

Пріоритети: двома найбільшими компонентами плану є реконструкція та модернізація житла та інфраструктури (від 150 до 250 мільярдів доларів США; 103 проєкти та заходи) та розширення матеріально-технічних і транспортних об'єктів (аеропортів, залізниць, доріг, портів) та їх інтеграція з ЄС (120-160 млрд. дол.; 145 проєктів і заходів).

Тривала повномасштабна війна досі залишається ключовим ризиком для економічного розвитку України. Це екзистенційний виклик для нашої держави, який вимагає прийняття твердих рішень, щоб вижити, а також міжнародної підтримки. Війна продовжує становити значні ризики для економічного розвитку України та посилює невизначеність не лише для нашої країни, а й для всього світу.

Сподівання росії на швидку перемогу в Україні ще не справдилися. Станом на грудень 2022 року Україна відмовилася капітулювати попри великі втрати. Українці веде цю війну на два фронти: жорстка сила (військова взаємодія з росіянами) і м'яка сила (сила залучення та переконання для забезпечення підтримки міжнародної спільноти). На відміну від жорсткої чи військової сили, м'яка сила – це сила залучати, а не примушувати, таким чином впливаючи на переваги інших через привабливість.

Коли росія вторглася в Україну, остання змогла використати існуючі ресурси у вигляді наявного механізму публічної дипломатії, створеного інституціоналізмом української стратегії публічної дипломатії 2015 року. Відділ публічної дипломатії

(згодом перейменований у відділ комунікацій та публічної дипломатії) швидко розбудував український цифровий портал, поширившись на діяльність з донесення інформації про війну до іноземної аудиторії на www.ukraine.ua.

Українською хоробрістю зараз захоплюється весь світ, тому українці повинні закріпити це поняття і щоб воно представляло Україну назавжди.

За своєю суттю кампанія намагається перетворити нематеріальну цінність, як-от хоробрість, на актив, який можна перетворити на реальну військову, економічну та моральну підтримку. Іншими словами, це має на меті культивувати позитивну громадську думку на Заході, яка підтримуватиме подальшу допомогу Україні у війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Coleman D. C. Mercantilism revisited / D. C. Coleman. – The Historical Journal, 1980. – № 23.4. – P. 773-791.
2. Clark G. The industrial revolution / G. Clark. – Handbook of economic growth. Elsevier, 2014. – Vol. 2. – P. 217-262.
3. Abelshauser W. Two kinds of Fordism: On the Differing Roles of the Industry in the Development of Fordism Transformed / W. Abelshauser. – The Development of Production Methods in the Automobile Industry, 1995. – № 1. – P. 269.
4. Flores Jr. L. The “Mortgage Consensus” and the Housing Bubble: Revisiting the Post-Fordism Debate / Jr. L. Flores. – Berkeley Planning Journal, 2014. – № 27.1.
5. Вебер М. Протестанська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О. Погорілий. – Київ: Основи, 1994.
6. Carr E. H.. Nationalism and after / E. H. Carr. –London: Macmillan, 1945. – № s 43.
7. Baylis J. The globalization of world politics: An introduction to international relations / J. Baylis. – Oxford university press, USA, 2020.
8. Anderson B. Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. – 1991. – P. 427-449
9. Конвенция о правах и обязанностях государств (Межамериканский), 26 декабря 1933 года (Конвенция Монтевидео) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://wa.nt.am/ru/archives/1719>.
10. Kreuder-Sonnen C., Zangl B. Which post-Westphalia? International organizations between constitutionalism and authoritarianism / C. Kreuder-Sonnen, B. Zangl. – European Journal of International Relations, 2015. № 21.3. – P. 568-594.
11. Tremblay G. From Marshall McLuhan to Harold Innis, or From the global village to the world empire / G. Tremblay. – Canadian Journal of Communication, 2012. – № 37.4.

12. Nezu R. Looking beyond the dot. Coms / R. Nezu. – Organisation for Economic Cooperation and Development. The OECD Observer, 2001. – № 17.

13. Ціватий В. Вестфальський політико-дипломатичний фінал тридцятилітньої війни (1618–1648): теоретико-методологічний та інституціональний аспекти / В. Ціватий. – Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць, 2018. – 127 с.

14. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) від 25.03.1957 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

15. Held D. The transformation of political community: rethinking democracy in the context of globalization / D. Held. – Routledge, 1999.

16. Gartzke E. The capitalist peace / E. Gartzke. – American journal of political science, 2007. – № 51.1. – P. 166-191.

17. McGrew A., Held D. Governing globalization: power, authority and global governance / A. McGrew, D. Held. – Polity Press, 2002.

18. Keohane R. O. After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy / R. O. Keohane. – Princeton university press, 2005.

19. Минаева Е. В. Методи регулювання аграрної сфери развитих стран / Е. В. Минаева. – ООО «НИИКПЦ Восход-А», 2010. – 220 с.

20. Гусев В. В., Рябова Н. В. К вопросу интегрального измерения уровня продовольственной безопасности государства / В. В. Гусев, Н. В. Рябова – Экономические науки, 2008. – № 11(48). – С. 35-39.

21. Пиріков О. В. Індикатори та системи сталого розвитку: теорія та практика / О. В. Пиріков. – Ефективна економіка, 2013. – № 11.

22. Караєва Н. В., Левченко Л. О., Трохименко Я. М. Аналіз підходів до формування систем індикаторів сталого розвитку / Н. В. Караєва, Л. О. Левченко, Я. М. Трохименко. – Управління розвитком складних систем, 2011. – № 7.

23. Russian Invasion of Ukraine Impedes Post-Pandemic Economic Recovery in Emerging Europe and Central Asia. – The World Bank, 04.10.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/press->

release/2022/10/04/russian-invasion-of-ukraine-impedes-post-pandemic-economic-recovery-in-emerging-europe-and-central-asia.

24. Втрати росії. – UA War Infographics, діаграма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://t.me/uawarinforgragics>.

25. Кравець С. Борги України збільшуються: чи пора вже владі починати розмову про списання чи реструктуризацію. – Comments.UA, 23.09.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://money.comments.ua/ua/news/economy/borgi-ukraini-zbilshuyutsya-chi-pora-vzhe-vladi-pochinati-rozmovu-pro-spisannya-chi-restrukturizaciyu-702581.html>.

26. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, складає понад \$127 млрд: звіт KSE Institute станом на вересень 2022 року – KSE, 21.10.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-skladaye-ponad-127-mlrd-zvit-kse-institute-stanom-na-veresen-2022-roku>.

27. Dorontseva Y. State regulation in wartime: how the Cabinet of Ministers of Ukraine adapted the economy to martial law conditions. – Vox Ukraine, 01.07.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/en/state-regulation-in-wartime-how-the-cabinet-of-ministers-of-ukraine-adapted-the-economy-to-martial-law-conditions>.

28. Показники діяльності суб'єктів господарювання, згруповані за спеціальними агрегаціями (2010-2021). – Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/pdsg_sa_2010_2021ue.xlsx.

29. Показник індексу економічної свободи 2022 року. – UA War Infographics, діаграма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://t.me/uawarinforgragics>.

30. Україна та війна стала темою номер № 1 у світових ЗМІ цього року. – Железний нардеп, 25.12.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://t.me/yzheleznyak/3156>.

31. CPB World Trade Monitor [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cpb.nl/en/world-trade-monitor>.

32. UNCTAD Investment Trends Monitor [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unctad.org/webflyer/global-investment-trends-monitor-no-42>.

33. Internet Traffic and Capacity in Covid-Adjusted Terms [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.telegeography.com/internet-traffic-and-capacity-in-covid-adjusted-terms>.

34. Global Internet Traffic and Capacity Return to Regularly Scheduled Programming [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.telegeography.com/internet-traffic-and-capacity-return-to-their-regularly-scheduled-programming>.

35. The World Tourism Organization (UNWTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unwto.org/>.

36. IMF Direction of Trade Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.imf.org/?sk=9D6028D4-F14A-464C-A2F2-59B2CD424B85>.

37. Ukraine Data Explorer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/>.

38. The total amount of damage caused to Ukraine's infrastructure is more than \$127 billion – KSE Institute's report as of September 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kse.ua/about-the-school/news/the-total-amount-of-damage-caused-to-ukraine-s-infrastructure-is-more-than-127-billion-kse-institute-s-report-as-of-september-2022/>.

39. International Monetary Fund. Ukraine Country Data [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>.

40. План відновлення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://recovery.gov.ua/>.

41. By investing in the recovery of Ukraine, you are investing in a future member of the EU – President's speech at the International Expert Conference on the Recovery, Reconstruction and Modernisation of Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/en/news/investuyuchi-u-vidnovlennya-ukrayini-vi-investuyete-u-majbut-78693>.

42. Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121.

43. A Modern Marshall Plan for Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gmfus.org/sites/default/files/2022-10/A%20Modern%20Marshall%20Plan%20for%20Ukraine.pdf>.

44. IMF Executive Board Approves US\$ 1.4 Billion in Emergency Financing Support to Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/03/09/pr2269-ukraine-imf-executive-board-approves-usd-billion-in-emergency-financing-support-to-ukraine>.

45. IMF Executive Board Approves US\$ 1.3 Billion in Emergency Financing Support to Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/10/07/pr22343-imf-approves-emergency-financing-support-to-ukraine>.

46. Frequently-Asked Questions on Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.imf.org/en/About/FAQ/ukraine>.

47. The European Investment Bank condemns the military invasion of Ukraine by Russian troops. We stand by the Ukrainian authorities and the people of Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.eib.org/en/projects/regions/eastern-neighbours/ukraine/eib-solidarity?sortColumn=StartDate&sortDir=desc&pageNumber=0&itemPerPage=10&pageable=true&language=EN&defaultLanguage=EN&tags=ukraine-solidarity&ortags=true>.

48. EBRD commits up to €3 billion to Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ebrd.com/news/2022/ebrd-commits-up-to-3-billion-to-ukraine.html>.

49. GLOBSEC Launches Its Flagship Ukraine Support Council [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.globsec.org/what-we-do/press-releases/globsec-launches-its-flagship-ukraine-support-council>.

50. GLOBSEC Opens Office in Kyiv [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globsec.org/what-we-do/press-releases/globsec-opens-office-kyiv>.

51. The reconstruction of Ukraine: Historical lessons for postwar reconstruction of Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/public-sector/ukraine-reconstruction-plan.html>.

52. Соціологічна група Рейтинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ratinggroup.ua/>.

53. Richardson M. Effects of war on the environment: Croatia / M. Richardson. – CRC Press, 2002.

54. Croatia Social and Economic Recovery Project (CSERP) under preparation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.worldbank.org/archive/website00996A/WEB/OTHER/4FA1F351.HTM?OpenDocument>.

55. Post-war Reconstruction: Case Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://home.kpmg/ua/en/home/insights/2022/12/post-war-reconstruction-of-economy-case-studies.html>.

56. Banjeglav T. Dealing with the past in post-war Croatia: Perceptions, problems, and perspectives / T. Banjeglav. – Transitional justice and civil society in the Balkans. Springer, New York, 2013. – P. 33-50.

57. Meharg S. J. Identicide in Bosnia and Croatia: The destruction, reconstruction, and construction of landscapes of identity, 2004. – P. 2608-2608.

58. READOUT: Secretary of the Treasury Janet L. Yellen's Virtual Meeting with Ukraine Prime Minister Denys Shmyhal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1031>.

59. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445009072214673/pdf/P17884307f533c0cc092db0b3281c452abb.pdf>.

60. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cepr.org/system/files/2022-06/BlueprintReconstructionUkraine.pdf>.

61. CEPR [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cepr.org/system/files/2022-08/RapidResponse2.pdf>.

62. Joint press release: Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Estimated \$349 Billion (€349 Billion) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_5428.

63. Ukraine's National Recovery Plan [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://uploads-ssl.webflow.com/621f88db25fbf24758792dd8/62c166751fcf41105380a733_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_ENG.pdf.

64. Designing Ukraine's Recovery in the Spirit of the Marshall Plan. Principles, Architecture, Financing, Accountability: Recommendations for Donor Countries [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.gmfus.org/sites/default/files/2022-09/Designing%20Ukraine%E2%80%99s%20Recovery%20in%20the%20Spirit%20of%20the%20Marshall%20Plan_0.pdf.

65. EIB Board, supported by the EU Commission, approves €1.59 billion of EU financial assistance for Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.eib.org/en/press/all/2022-336-eib-board-supported-by-the-eu-commission-approves-eur1-59-billion-of-eu-financial-assistance-for-ukraine.htm>.

66. Ukraine overview [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ebrd.com/where-we-are/ukraine/overview.html>.

67. CSIS Launches New Ukraine Economic Reconstruction Commission [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.csis.org/news/csis-launches-new-ukraine-economic-reconstruction-commission>.

68. On 4-5 July 2022, Switzerland jointly with Ukraine hosted the international Ukraine Recovery Conference (URC 2022) in Lugano [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.urc2022.com>.

69. Foreign Secretary announces major UK package of support to help rebuild Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gov.uk/government/news/foreign-secretary-announces-major-uk-package-of-support-to-help-rebuild-ukraine#:~:text=The%20UK%20will%20champion%20the,Ukraine%20Recovery%20Conference%20in%202023.>

70. Expert conference under the German G7 Presidency. Donor platform to help rebuild Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://www.g7germany.de/g7-en/news/g7-articles/ukraine-recovery-conference-2129426.](https://www.g7germany.de/g7-en/news/g7-articles/ukraine-recovery-conference-2129426)

71. World Bank Mobilizes an Emergency Financing Package of over \$700 million for Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/03/07/world-bank-mobilizes-an-emergency-financing-package-of-over-700-million-for-ukraine.](https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/03/07/world-bank-mobilizes-an-emergency-financing-package-of-over-700-million-for-ukraine)

72. Remarks by the IMF's Managing Director Kristalina Georgieva at the Second Ministerial Roundtable Discussion for Support to Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/10/12/sp-md-remarks-at-the-ukraine-ministerial-roundtable.](https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/10/12/sp-md-remarks-at-the-ukraine-ministerial-roundtable)

73. Takeaway from Berlin Ukraine recovery conference: Donor coordination for Ukraine is coming but not here yet [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://www.brookings.edu/blog/up-front/2022/10/27/takeaway-from-berlin-ukraine-recovery-conference-donor-coordination-for-ukraine-is-coming-but-not-here-yet/.](https://www.brookings.edu/blog/up-front/2022/10/27/takeaway-from-berlin-ukraine-recovery-conference-donor-coordination-for-ukraine-is-coming-but-not-here-yet/)

74. Dubinsky Y. Analyzing the roles of country image, nation branding, and public diplomacy through the evolution of the modern Olympic movement / Y. Dubinsky. – *Physical Culture and Sport*, 2019. № 84(1). P. 27-40.

75. Ingenhoff D., Klein S. A political leader's image in public diplomacy and nation branding / D. Ingenhoff, S. Klein. – *International Journal of Communication*, 2018. – № 12. – P. 4507-4532.

76. Kotler P., Gertner D. Country as brand, product, and beyond: A place marketing and brand management perspective / P. Kotler, D. Gertner. – Journal of Brand Management, 2002. – № 9(4). – P. 249-261

77. Martin I. M., Eroglu S. Measuring a multi-dimensional construct: Country image / I. M. Martin, S. Eroglu. – Journal of Business Research, 1993. № 28(3). P. 191-210.

78. Wu D., Wang J. Country image in public diplomacy: From messages to relationships / In: Ingenhoff D, White C, Buhmann A, Kioussis S, editors. – Bridging disciplinary perspectives of country image, reputation, brand, and identity. London: Routledge; 2018. – P. 212-229.

79. Bureiko N. (2021). Ukraine's public policy enters a new phase [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://neweasterneurope.eu/2021/06/23/ukraines-public-diplomacy-enters-a-new-phase/>.

80. Zarembo K. 2011. Soft power and Ukraine. Kyiv Post [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/soft-power-and-ukraine-100406.html?flavour=mobile>.

81. Markessinis A. 2010. Branding Ukraine. Nation Branding [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://nation-branding.info/2010/03/10/branding-ukraine/>.

82. Tereshchuk V. Cultural diplomacy as a tool of Ukraine's foreign policy: Achievements and challenges / V. Tereshchuk. – The Copernicus Journal of Political Studies, 2016. – № 2. – P. 33-46.

83. Nye J. Public diplomacy and soft power / J. Nye. – Annals of the American Academy of Political and Social Science, 2008. – № 616(1). – P. 94-109.

84. Kramer A. E. 2022. Zelensky, whose career started in show business, pressed Hollywood for an appearance at the Oscars. New York Times [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2022/03/27/world/europe/zelensky-oscars.html>.

85. Nye J. 2022a. Eight lessons from the Ukraine War [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.chinausfocus.com/peace-security/eight-lessons-from-the-ukraine-war>.

86. Buhmann A., Ingenhoff D., White C., Kiouisis, S. Charting the landscape in research on country image, reputation, brand, and identity: a transdisciplinary overview / In D. Ingenhoff, C. White, A. Buhmann, S. Kiouisis (Eds.). – Bridging Disciplinary Perspectives of Country Image, Reputation, Brand, and Identity. Routledge, 2018. – P. 1-10.
87. Hachten W. A., Scotton J. F. The world news prism: Digital, social and interactive / W. A. Hachten, J. F. Scotton. – Hoboken: Wiley, 2015.
88. Dinnie K. Nation branding: Concepts, issues, practice / K. Dinnie. – Oxford, Burlington, MA: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2008.
89. Wang J. Managing national reputation and international relations in the global era: Public diplomacy revisited / J. Wang. – Public Relations Review, 2006. – № 32(2). – P. 91-96.
90. Quelch J., Jocz K. Positioning the nation-state / J. Quelch, K. Jocz – Place Brand & Public Diplomacy. 2005. № 1. P. 229-237.
91. Anholt S. Competitive identity: The new brand management for nations, cities, regions / S. Anholt. – Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 2007.
92. Hynes N., Caemmerer B., Martin E., Masters E. Use, abuse or contribute!: A framework for classifying how companies engage with country image / N. Hynes, B. Caemmerer, E. Martin, E. Masters – International Marketing Review, 2014. – № 31(1). P. 79-97.
93. Kahraman A. A methodological approach to nation branding / In: N. Chitty, L. Ji, G. D. Rawnsley, C. Hayden, editors. – The Routledge handbook of soft power. New York: Routledge, Taylor and Francis, 2017. – P. 93-103.
94. Fan Y. Banding the nation: What is being branded? / Y. Fan. – Journal of Vacation Marketing, 2006. – № 12(1). P. 5-14.
95. Wilk V., Cripps H., Capatina A., Micu A., Micu A. E. The state of #digitalentrepreneurship: A big data Leximancer analysis of social media activity / V. Wilk, H. Cripps, A. Capatina, A. Micu, A. E. Micu. – International Entrepreneurship and Management Journal, 2021. – № 17(4). – P. 1899-1916.

96. Ukraine drops out of Top 50. 2021. Global Soft Power Index 2021 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://brandfinance.com/press-releases/global-soft-power-index-ukraine-drops-out-of-top-50>.

97. Russia's soft power collapses globally following invasion, attitudes towards Ukraine soar. 2022 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://brandfinance.com/press-releases/russias-soft-power-collapses-globally-following-invasion-attitudes-towards-ukraine-soar>.

98. Adler N. 2022. Ukraine's Zelensky: A wartime statesman for the social media age. Al Jazeera [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.aljazeera.com/features/2022/3/3/ukraines-zelensky-a-wartime-statesman-for-the-social-media-age>.

99. Sarat A., Aftergut D. 2022. Not all heroes wear capes. Some just stand up to dictators like Zelensky is with Putin. USA Today [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.usatoday.com/story/opinion/columnists/2022/03/02/zelensky-proving-heroes-exist-russia-invades-ukraine/9330217002/>.

100. Watson I. 2022. It's our brand: Ukraine's government turns nation's bravery into biggest cultural export. PR Week [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.prweek.com/article/1752815/its-brand-ukraines-government-turns-nations-bravery-biggest-cultural-export>.

101. Blake M. (2022, March 4). How Zelensky emerged as the antithesis of Putin and proved you don't need to be a strongman to be a great leader. The Conversation [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://theconversation.com/how-zelensky-emerged-as-the-antithesis-of-putin-and-proved-you-dont-need-to-be-a-strongman-to-be-a-great-leader-178485>.

102. Braithwaite S. (2022, February 26). Zelensky refuses U.S. offer to evacuate, saying 'I need ammunition, not a ride.' CNN [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cnn.com/2022/02/26/europe/ukraine-zelensky-evacuation-intl/index.html>.

103. Khan I. 2022. Zelensky humanizes Ukraine's plight in his social media messaging (2022, March 17). CNET [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

<https://www.cnet.com/news/politics/zelenskyy-humanizes-ukraines-plight-in-his-social-media-messaging>.

104. Einhorn S. 2022. Ukraine-Russia war: On social media, Zelensky already won. *Jerusalem Times* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.jpost.com/opinion/article-702750>.

105. Shapiro J. 2022. Russia surpasses Iran to become world's most sanctioned country. *Axios* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.axios.com/2022/03/08/russia-most-sanctioned-country>.

106. Russ H., Kumar U. S. 2022. McDonald's, Starbucks, Coke and Pepsi all halt sales in Russia. *Reuters* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/markets/europe/morgan-stanley-backs-cautious-fed-rate-hike-ukraine-crisis-fuels-inflation-2022-03-08>.

107. Russ H., Kumar U. S. 2022. McDonald's, Starbucks, Coke and Pepsi all halt sales in Russia. *Reuters* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/markets/europe/morgan-stanley-backs-cautious-fed-rate-hike-ukraine-crisis-fuels-inflation-2022-03-08/>.

108. Suci P. 2022. There are now hundreds of Volodymyr Zelensky impersonators on social media. *Forbes* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.forbes.com/sites/petersuciu/2022/03/16/there-are-now-hundreds-of-volodymyr-zelensky-impersonators-on-social-media/?sh=369f0ee54a6e>.

109. Friedman V. 2022. In Washington, Olena Zelenska dressed for Ukraine. *New York Times* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2022/07/21/style/olena-zelenska-washington-style.html>.

110. Shuster S. 2022. Ukraine's First Lady Olena Zelenska takes on the trauma of war. *Time* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://time.com/6194177/olena-zelenska-ukraine-first-lady-interview>.

111. Nerozzi T. H. J. 2022. Ukrainian first lady Olena Zelenska hosts summit moderated by Piers Morgan. *Fox News* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.foxnews.com/world/ukrainian-first-lady-olena-zelenska-hosts-summit-moderated-piers-morgan>.

112. <https://ui.org.ua/en/> – офіційний сайт Українського інституту.
113. Horton A., Nakhlawi R., Mekhennet S. 2022. Ukraine war volunteers are coming home, reckoning with difficult fight [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/05/28/americans-fighting-in-ukraine>.
114. Russia Invaded Ukraine Enlist to The International Legion of Defence of Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fightforua.org>.
115. Bella T., Timsit A. (2022, March 3). Zelensky says 16,000 foreigners have volunteered to fight for Ukraine against Russian invasion. Washington Post [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/03/zelensky-ukraine-16000-foreign-volunteers-russia>.
116. Генерал Р. 2022. Колишній військовослужбовець ВМС Кореї Кен Лі ділиться відео напруженої місії в Україні, яка евакуює пораненого солдата. Новини Yahoo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.yahoo.com/video/korean-former-navy-seal-ken-180256207.html>.
117. S. Korean не шкодує про порушення закону для України. 2022. Taipei Times [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.taipetimes.com/News/world/archives/2022/06/28/2003780724>.
118. Україна: останні новини галузі. 2022. Рекламна асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adassoc.org.uk/our-work/ukraine-latest-industry-news>.
119. With ‘Bravery’ As Its New Brand, Ukraine Is Turning Advertising Into A Weapon Of War [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.outlookindia.com/international/with-bravery-as-its-new-brand-ukraine-is-turning-advertising-into-a-weapon-of-war-news-217809>.

Огляд зарубіжної літератури

1. Clark G. The industrial revolution / G. Clark. – Handbook of economic growth. Elsevier, 2014. – Vol. 2. – P. 217-262

The Industrial Revolution decisively changed economywide productivity growth rates. For successful economies, measured efficiency growth rates increased from close to zero to close to 1 % per year in the blink of an eye, in terms of the long history of humanity, seemingly within 50 years of 1800 in England. Yet the Industrial Revolution has defied simple economic explanations or modeling. This paper seeks to set out the empirical parameters of the Industrial Revolution that any economic theory must encompass, and illustrate why this makes explaining the Industrial Revolution so difficult within the context of standard economic models and narratives.

2. Coleman D. C. Mercantilism revisited / D. C. Coleman. – The Historical Journal, 1980. – № 23.4. – P. 773-791

The intention of this paper is to look at some of the problems which arise in attempts to provide 'explanations' of mercantilism and especially its English manifestations. By 'explanations' I mean the efforts which some writers have made causally to relate the historical appearance of sets of economic notions or general recommendations on economic policy or even acts of economic policy by the state to particular long-term phenomena of, or trends in, economic history. Historians of economic thought have not generally made such attempts. With a few exceptions they have normally concerned themselves with tracing and analysing the contributions to economic theory made by those labelled as mercantilists. The most extreme case of non-explanation is provided by Eli Heckscher's reiterated contention in his two massive volumes that mercantilism was not to be explained by reference to the economic circumstances of the time; mercantilist policy was not to be seen as 'the outcome of the economic situation'; mercantilist writers did not construct their system 'out of any knowledge of reality however derived'. So strongly held an antideterminist fortress, however congenial a haven for some historians of ideas, has given no comfort to other historians – economic or political, Marxist or non-Marxist – who obstinately exhibit empiricist tendencies. Some forays against the fortress have been made. Barry Supple's analysis of English commerce in the early seventeenth century and the resulting presentation of mercantilist thought and policy as 'the economics of depression' has passed into the textbooks and achieved the status of an orthodoxy.

3. Flores Jr. L. The “Mortgage Consensus” and the Housing Bubble: Revisiting the Post-Fordism Debate / Jr. L. Flores. – Berkeley Planning Journal, 2014. – № 27.1

Over half a decade after the collapse of home prices in 2006, and with no shortage of books and essays on the ensuing crisis, the place of the housing bubble in political economic remains contested. Preoccupations of scholars have been high levels of income inequality model, through this brief essay I hope to highlight the usefulness of a debate that preoccupied geographers between the 1970s and 1990s, and suggest how theoretical and empirical work since, as well as the illuminating shock of the Great Recession, should compel us to interpret the political economic function of the housing bubble.

4. Kreuder-Sonnen C., Zangl B. Which post-Westphalia? International organizations between constitutionalism and authoritarianism / C. Kreuder-Sonnen, B. Zangl. – European Journal of International Relations, 2015. № 21.3. – P. 568-594

The most recent transformation of world order is often depicted as a shift from a Westphalian to a post-Westphalian era in which international organizations are becoming increasingly independent sites of authority. This internationalization of authority is often considered as an indication of the constitutionalization of the global legal order. However, this article highlights that international organizations can also exercise authority in an authoritarian fashion that violates the same constitutionalist principles of human rights, democracy, and the rule of law that international organizations are usually expected to promote. It is thus an open question which post-Westphalia we are in fact heading to: a constitutionalized order, an authoritarian order, or a combination of both? Based on a conceptualization of post-Westphalian orders as a two-dimensional continuum linking the ideal-typical end points of constitutionalism and authoritarianism, we analyze the United Nations security system and the European Union economic system as two post-Westphalian orders. While we find a remarkable level of constitutionalization in the European Union and incipient constitutionalist tendencies in the United Nations, we also find authoritarian sub-orders in both institutions. Most visibly, the latter can be discerned in the United Nations Security Council’s counter-terrorism policy after 9/11 and European emergency governance during the sovereign debt crisis. The article thus argues that the emerging post-Westphalian order is characterized by a plurality of fundamentally contradictory (sub-)orders coexisting in parallel.

5. Tremblay G. From Marshall McLuhan to Harold Innis, or From the global village to the world empire / G. Tremblay. – Canadian Journal of Communication, 2012. – № 37.4

The author presents a personal reading of the pioneering contribution to communication studies made by two Canadian thinkers: Marshall McLuhan and Harold A. Innis. Running counter to the general trend stressing their similarities, he highlights their differences. Rejecting their technological-determinist standpoint, the author proposes a comprehensive and critical summary of their analytical frameworks and methodologies, seeking to assess the influence they have had on his own perspective, tracing the contributions they have made to the evolution of communication research. The author's viewpoint is condensed in the title: we should go back from McLuhan to Innis, from a framework inspired by the global-village metaphor to one based on the expansion of empire.

6. Gartzke E. The capitalist peace / E. Gartzke. – American journal of political science, 2007. – № 51.1. – P. 166-191

It is widely accepted that democracies are less conflict prone, if only with other democracies. Debate persists, however, about the causes underlying liberal peace. This article offers a contrarian account based on liberal political economy. Economic development, free markets, and similar interstate interests all anticipate a lessening of militarized disputes or wars. This “capitalist peace” also accounts for the effect commonly attributed to regime type in standard statistical tests of the democratic peace.

7. McGrew A., Held D. Governing globalization: power, authority and global governance / A. McGrew, D. Held. – Polity Press, 2002

Since the UN's creation in 1945 a vast nexus of global and regional institutions has evolved, surrounded by a proliferation of non-governmental agencies and advocacy networks seeking to influence the agenda and direction of international public policy. Although world government remains a fanciful idea, there does exist an evolving global governance complex – embracing states, international institutions, transnational networks and agencies (both public and private) – which functions, with variable effect, to promote, regulate or intervene in the common affairs of humanity. This book provides an accessible introduction to the current debate about the changing form and political significance of global governance. It brings together original contributions from many of the best-known theorists and analysts of global politics to explore the relevance of the concept of global governance to understanding how global activity is currently regulated. Furthermore, it combines an elucidation of substantive theories with a systematic analysis of the politics and limits of governance in key issue areas – from humanitarian intervention to the regulation of global finance. Thus, the volume provides a comprehensive theoretical and

empirical assessment of the shift from national government to multilayered global governance. *Governing Globalization* is the third book in the internationally acclaimed series on global transformations. The other two volumes are *Global Transformations: Politics, Economics and Culture* and *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*.

8. Banjeglav T. Dealing with the past in post-war Croatia: Perceptions, problems, and perspectives / T. Banjeglav. – Transitional justice and civil society in the Balkans. Springer, New York, 2013. – P. 33-50

This chapter analyzes results of research on attitudes of the Croatian public about dealing with the past and the perception of victims of the 1991-1995 war, conducted by a civil society organization Documenta – Centre for Dealing with the Past from Zagreb, the aim of which is to develop social and individual processes of dealing with the past. The chapter opens up a discussion on the meaning of these results for the process of dealing with the past in Croatia. Moreover, it gives an overview of developments and improvements that have occurred since the time when the research was conducted. Furthermore, it discusses transitional justice mechanisms which foster reconciliation in post-war Croatia, such as war crimes trials, regional commission for truth-telling, public apologies, and memorialization practices, and also gives a brief overview of the latest events in these fields, as well as an assessment of their role in post-conflict reconciliation and dealing with the past.

The chapter concludes with recommendations for future actions that need to take place in Croatia in the upcoming period in order to foster reconciliation and speed up the process of dealing with the past.

9. Ingenhoff D., Klein S. A political leader's image in public diplomacy and nation branding / D. Ingenhoff, S. Klein. – International Journal of Communication, 2018. – № 12. – P. 4507-4532

Although country image and its potential spillover effects are central research topics in international public relations and public diplomacy, there is a lack of research regarding the effect that political leaders' images have on those of their home countries. Previous research does indicate that a political leader might be highly influential in terms of attracting benefits for their country; however, our study tests for the first time how a political leader's image influences their home country's image by employing a 2 × 3 factorial experimental design. Results confirm the hypothesized spillover effect of a political leader's image on that of their home country, with the integrity of political leaders showing the greatest impact on country image, followed by the competence and charisma dimensions. We also found that the gender of the political leader plays an

important role. Future studies should therefore consider and elaborate on this effect in more depth.

10. Wu D., Wang J. Country image in public diplomacy: From messages to relationships / In: Ingenhoff D, White C, Buhmann A, Kiouisis S, editors. – Bridging disciplinary perspectives of country image, reputation, brand, and identity. London: Routledge; 2018. – P. 212-229

This chapter takes stock of the research on country image in the extant literature, and advances a relational and network research agenda for a richer understanding of nation branding practices in public diplomacy and a broader conceptual lens for international political communication. First, it compares country image, reputation, identity, and public diplomacy. It then outlines the key themes in recent literature on nation branding and image management. Lastly, it introduces the concepts and frameworks from the relational and network approaches in public diplomacy, as well as organizational ecology in organizational studies to the exploration of country image and branding

Анотація кваліфікаційної магістерської роботи

"Positioning of Ukraine in the global economic system: the current state in the conditions of full-scale military aggression and promising scenarios of future socio-economic recovery"

The author analyzes both the theoretical and practical features of Ukraine's positioning in the global economic system both from the point of view of the current state in the conditions of full-scale military aggression, as well as in the conditions of the recovery of the post-war economy. The paper studies the economic nature and stages of the formation of the global economic system, examines the concept of "national state" as a subject of the global economy, analyzes the system of indicators of the current state and trends in the development of states in the context of globalization.

The creation of conditions for the development of a national brand identity is extremely relevant for Ukraine in view of its European integration and general civilizational priorities under the conditions of a complex socio-economic and geopolitical situation, active anti-Ukrainian mass media propaganda, and especially in the conditions of a full-scale war.

The economy will not grow while Ukraine is in the last months in the world in terms of economic freedom. And, unfortunately, our financial capabilities do not allow the financial system to function and social payments to be made in full. Received non-refundable grants and financial assistance on a revolving basis provide an opportunity to at least somehow balance the budgets.

At the moment, the world rankings have not yet taken into account the current changes in the place of Ukraine, leaving the places of 2021. And in a number of indices, such as the Big Mac Index, Ukraine and Russia are excluded for 2022.

But Ukraine and the war became the number 1 topic in the world media this year. Even the closest topics cannot compare to the coverage of news about us.

Russia's invasion of Ukraine on February 24, 2022 triggered the largest conflict in Europe since World War II with devastating humanitarian and economic consequences.

And although the war is still going on, Ukraine presented the Plan for the Recovery of Ukraine, which is analyzed in the work.

